

Temanotat

Skilsmisse og gjengifte med samme person i ni muslimske land

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Skilsmisse og gjengifte med samme person i ni muslimske land**

SUMMARY

This report gives an account of the laws and practices in nine Muslim countries regarding the possibility of married couples to divorce and then enter into a new marriage with each other. Legislation in all these countries allow for remarrying after divorce. Depending on what kind of divorce that is chosen, the couple may have to wait a while before they are permitted to marry again and get a new marriage contract. The process for conducting divorce in some countries may be complicated, bureaucratic and time consuming, but should be feasible. After the third divorce, however, the woman cannot marry her previous husband unless she first marries another man, consummates the marriage and then divorces from it.

SAMMENDRAG

Dette temanotatet belyser hvorvidt det er mulig for ektepar i ni muslimske land å skille seg for deretter å inngå nytt ekteskap med hverandre. Lovverket i alle de nevnte landene tillater at ektepar skiller seg og deretter gifter seg på nytt. Avhengig av hva slags form for skilsmisse som er valgt, må paret vente en periode før de kan gifte seg igjen og få ny ekteskapskontrakt. Prosessen for å gjennomføre skilsmisse kan i noen land være omstendelig, byråkratisk og tidkrevende, men skal være gjennomførbar. Etter tredje gangs skilsmisse er det imidlertid slik at kvinnen ikke kan gifte seg med sin fraskilte mann før hun har giftet seg med en annen mann, fullbyrdet ekteskapet og så skilt seg fra denne mannen.

INNHOOLD

1. Innledning	7
1.1 Kilder	8
2. Marokko	9
2.1 Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person	9
2.1.1 Skilsmisse underlagt domstolskontroll (talaq)	9
2.1.2 Skilsmisse ved dom (tatliq)	10
2.1.3 Skilsmisse ved gjensidig samtykke	10
2.1.4 Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse	11
2.2 Registrering av skilsmisse for marokkanere bosatt i utlandet	11
2.3 Ekteskapsinngåelse i marokko for par som allerede er gift i utlandet	12
2.4 Dokumentasjonskrav og krav om ugifteattest	12
2.5 Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	12
2.6 Referanser	13
3. Palestina (Vestbredden og Gazastripen)	14
3.1 Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person	14
3.1.1 Talaq: Mannen tar ut skilsmisse	14
3.1.2 Khul/ibra: Kvinnen frasier seg økonomiske rettigheter for å få skilsmisse	15
3.1.3 Tafriq/tatliq: Skilsmisse ved dom	15
3.1.4 Faskh: Annullering av et ugyldig ekteskap	16
3.1.5 Obligatorisk mekling	16
3.2 Ekteskapsinngåelse i Palestina for par som allerede er gift i utlandet	16
3.3 Dokumentasjonskrav ved ekteskapsinngåelse og krav om ugifteattest	17
3.4 Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	17
3.5 Referanser	18
4. Jordan	20
4.1 Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person	20
4.2 Ekteskapsinngåelse i Jordan for par som allerede er gift i utlandet	21
4.3 Dokumentasjonskrav ved ekteskapsinngåelse	21
4.4 Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	22
4.5 Referanser	22
5. Libanon	23
5.1 Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person	23
5.2 Ekteskapsinngåelse i Libanon for par som allerede er gift i utlandet	23

5.3	Dokumentasjonskrav ved ekteskapsinngåelse	24
5.4	Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	24
5.5	Referanser	25
6.	Syria.....	26
6.1	Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person.....	26
6.2	Ekteskapsinngåelse i Syria for par som allerede er gift i utlandet.....	26
6.3	Dokumentasjonskrav ved ekteskapsinngåelse	27
6.4	Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	27
6.5	Referanser	28
7.	Irak	29
7.1	Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person.....	29
7.1.1	<i>Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse</i>	<i>29</i>
7.1.2	<i>Forhold som ugyldiggjør en skilsmisse</i>	<i>30</i>
7.1.3	<i>Betingelser for å få innvilget skilsmisse</i>	<i>30</i>
7.1.4	<i>Frivillig skilsmisse (khul)</i>	<i>31</i>
7.1.5	<i>Registrering av skilsmisse</i>	<i>31</i>
7.1.6	<i>Registrering av skilsmisse for irakere bosatt i utlandet</i>	<i>32</i>
7.1.7	<i>Et ektepars mulighet for å gifte seg på nytt med hverandre.....</i>	<i>32</i>
7.2	Ekteskapsinngåelse i Irak for par som allerede er gift i utlandet.....	32
7.3	Krav om ugifteattest	33
7.4	Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	33
7.5	Referanser	33
8.	Iran	35
8.1	Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person.....	35
8.1.1	<i>Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse</i>	<i>35</i>
8.1.2	<i>Talaq</i>	<i>35</i>
8.1.3	<i>Khul og mubarat</i>	<i>36</i>
8.1.4	<i>Tatliq</i>	<i>36</i>
8.1.5	<i>Faskh</i>	<i>36</i>
8.1.6	<i>Obligatorisk mekling.....</i>	<i>36</i>
8.2	Inngåelse av ekteskap for utlendinger i Iran.....	36
8.3	Inngåelse av ekteskap for iranere i utlandet	37
8.4	Ekteskapsinngåelse i Iran for par som allerede er gift i utlandet.....	37
8.5	Krav om ugifteattest	37
8.6	Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	37
8.7	Referanser	38

9.	Afghanistan.....	40
9.1	Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person.....	40
9.2	Ekteskapsinngåelse i Afghanistan for par som allerede er gift i utlandet.....	40
9.3	Krav om ugifteattest ved inngåelse av ekteskap.....	41
9.4	Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	42
9.5	Referanser.....	43
10.	Pakistan.....	44
10.1	Rettsregler for skilsmisse og gjengifte med samme person.....	44
10.2	Ekteskapsinngåelse i Pakistan for par som allerede er gift i utlandet.....	45
10.3	Krav om ugifteattest ved inngåelse av ekteskap.....	45
10.4	Rettslig og praktisk betydning av pålegg om skilsmisse	46
10.5	Referanser.....	46

1. INNLEDNING

Dette temanotatet redegjør for hvilke muligheter et muslimsk ektepar har til å gjennomføre en skilsmisse og deretter inngå nytt ekteskap med hverandre. Notatet belyser rettsregler og praksis i ni muslimske land, og forsøker å bringe klarhet i hvilke juridiske begrensninger som foreligger når et skilt ektepar ønsker å gifte seg med hverandre på nytt.

Landene som omtales er Marokko, Palestina, Jordan, Libanon, Syria, Irak, Iran, Afghanistan og Pakistan. I alle disse landene behandles familierettslige spørsmål av religiøse familiedomstoler. Notatet belyser forholdene for den muslimske majoritetsbefolkningen i disse landene. De forholder seg til shariadomstoler i familierettslige spørsmål.

Bakgrunnen for problemstillingen er at utenlandske ektepar som søker om familiegjengenforening i Norge, risikerer å få avslag på sine søknader hvis deres ekteskap er inngått på en måte som norske myndigheter ikke anerkjenner. Dermed kan noen par stå overfor et valg om å skille seg for så å gifte seg på nytt for å kunne fremlegge en ekteskapsattest som er i overensstemmelse med norske krav.

Utlendingsmyndighetene har også ønsket få belyst hvilke vilkår som vil være gjeldene dersom et ektepar gifter seg på nytt i et tredjeland. Notatet undersøker hvorvidt paret også i slike tilfeller først må skille seg for at det nye ekteskapet skal være gyldig i landet der det inngås. Endelig gjøres noen betraktninger rundt den juridiske og praktiske betydningen av at ektepar henvises til å skille seg. Det diskuteres om kravet kan oppfattes som krenkende, stigmatiserende eller vanskelig sett i en religiøs og kulturell kontekst.

Den foreliggende gjennomgangen viser at lovverket i alle de nevnte landene, med visse begrensninger, tillater at ektepar skiller seg og deretter gifter seg med hverandre på nytt. Det er flere måter å skille seg på i henhold til sharia, tradisjon og gjeldende lovverk. Prosessen knyttet til skilsmisse og gjengifte kan i noen land være omstendelig, byråkratisk og tidkrevende, men skal være gjennomførbar. I henhold til sharia inntreffer imidlertid en hindring etter tredje gangs skilsmisse. Da kan ikke kvinnen gifte seg igjen med sin fraskilte mann uten først å ha inngått ekteskap med en annen mann, fullbyrdet ekteskapet og så skilt seg fra denne mannen. Det er ulike tradisjoner for hva som defineres som en tredjegangs skilsmisse, og disse tradisjonene faller ikke alltid sammen med hva som er gjeldende lovgivning i de ulike muslimske landene. Motstrid mellom tradisjon og juss bidrar således til å skape uklarhet rundt spørsmålet om når kravet om at en skilt kvinne må gifte seg med en annen mann før hun eventuelt kan gifte seg med sin første mann kommer til anvendelse.

Det er vanskelig å vurdere på generelt grunnlag i hvilken grad et krav om å skille seg for så å gifte seg med hverandre på nytt kan oppleves som stigmatiserende eller krenkende for dem det gjelder. Dette vil naturligvis være svært personavhengig, samtidig som religiøse og sosiokulturelle forhold også spiller inn. I en religiøs, islamsk kontekst kan man slå fast at skilsmisse er tillatt, men samtidig ansett som en alvorlig handling som frarådes dersom det ikke foreligger meget gode grunner. Moderne familielovgivning i islamske stater gjenspeiler en holdning om at skilsmisse er uønsket, blant annet ved at det er etablert juridiske og byråkratiske hindre for en

rask skilsmisseprosess. Det er for eksempel i noen land innført krav om obligatorisk mekling mellom partene før skilsmisse kan godkjennes og registreres.

1.1 KILDER

Temanotatet har et bredt kildegrunnlag. Det er benyttet offentlig tilgjengelig informasjon, inkludert rapporter fra ulike nasjonale og internasjonale institusjoner, akademiske artikler, bøker og nyhetsartikler. Videre har Landinfo innhentet informasjon fra juridisk ekspertise og diplomatiske kilder, blant annet fra noen av ambassadene for de landene som er omtalt i notatet. Endelig har Landinfo innhentet relevant informasjon under sine informasjonsinnhentingsreiser til noen av landene.

2. MAROKKO

Ektefeller som er gyldig gift i Marokko, men som må gifte seg med hverandre på nytt fordi ekteskapet ikke anerkjennes i Norge, må skille seg fra hverandre før de kan gifte seg på nytt med ny ekteskapskontrakt. I en slik situasjon må ektefellene velge en av skilsmissetypene som marokkansk lov åpner for, og følge vanlige prosedyrer for denne skilsmissetypen (Code de la famille 2004, livre II).

Ekteskap og skilsmisse i Marokko reguleres av familieleven av 2004 (Code de la famille 2004). Alle lovreferanser under viser til familieleven, dersom ikke annet er presisert.

2.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

Marokkansk skilsmisserregelverk er komplisert, og det finnes mange ulike typer skilsmisse. Da familieleven skulle reformeres i 2004, la man til nye skilsmissetyper til de allerede eksisterende shariabaserte typene som fantes i tidligere familieover. Loven er således et kompromiss mellom konservative samfunnskrefter, som mente at de shariabaserte skilsmissetypene var gudgitte og dermed ikke kunne fjernes, og liberale krefter, som ønsket å legge til nye skilsmissetyper som sikret kvinner lettere tilgang til skilsmisse.

De marokkanske lovgiverne valgte å beholde begreper fra klassisk sharia rett, som *talaq*, *tatliq* og *khol*, da de reformerte familieleven i 2004. Disse begrepene har i den marokkanske familieleven til dels fått et nytt innhold som skiller dem fra hvordan de vanligvis forstås i klassisk sharia rett.

Skilsmisse i Marokko skal skje under kontroll av en domstol. En skilsmisse hvor mannen muntlig og uten begrunnelse skiller seg fra kvinnen ved å uttale *talaq*, uten kontroll av noen rettsinstans, er ikke anerkjent etter marokkansk lov (Buskens 2010). Det vil således alltid foreligge et rettsdokument som bekrefter en skilsmisse i Marokko.

Både menn og kvinner har adgang til å søke om og oppnå skilsmisse i Marokko, selv om menn fortsatt har adgang til flere skilsmissetyper enn kvinner. Under følger en forenklet fremstilling av de ulike skilsmissetypene som marokkansk lovgivning åpner for.¹

2.1.1 Skilsmisse underlagt domstolskontroll (*talaq*)

Skilsmisse underlagt domstolskontroll (*talaq*) reguleres av familielevens artikkel 78-93.

Begrepet *talaq* betyr "frastøtelse". Ifølge tradisjonell sunni-islam, ga *talaq* mannen anledning til å skille seg fra kvinnen, muntlig og uten begrunnelse (Dahl 1992, s.

¹ Fremstillingen følger i all hovedsak Buskens (2010).

161). En slik fremgangsmåte er ikke lenger tillatt i dagens Marokko, hvor skilsmisse må skje under overoppsyn av en dommer.

Talaq er en forholdsvis enkel skilsmisseprosedyre hvor mannen, eller kvinnen dersom hun er gitt denne retten av mannen, kan søke domstolen om skilsmisse. Dommeren gir en *adoul*² tillatelse til å sette opp et skilsmisedokument og innkaller ektefellene til megling. Dersom meglingen ikke fører frem, innvilges ektefellene skilsmisse (Buskens 2010).

2.1.2 Skilsmisse ved dom (*tatliq*)

Skilsmisse ved dom (*tatliq*) reguleres av familielovens artikkel 94-113.

Denne skilsmissetypen består i realiteten av to undertyper: Skilsmisse initiert av én eller begge ektefellene på bakgrunn av varig uoverensstemmelse, eller at kvinnen krever ekteskapet oppløst ved dom. Loven anerkjenner seks grunner til at en kvinne kan be om skilsmisse ved dom:

- Mannen bryter ett eller flere vilkår i ekteskapskontrakten
- Mannen påfører kvinnen materiell eller moralsk skade
- Manglende underhold av kvinnen
- Mannen har et fravær på over ett år, sitter i fengsel i mer enn to år, eller er idømt en fengselsstraff på mer enn tre år
- Mannen enten lider av en alvorlig sykdom som hindrer ekteskapelig samvær, eller en sykdom som setter ektefellenes liv i fare og som ikke kan kureres innen et år. Vilkåret for sistnevnte er at ektefellen ikke visste om sykdommen da ekteskapskontrakten ble undertegnet
- Mannen avstår fra ekteskapelig samvær

Når kvinnen ber om at ekteskapet oppløses på bakgrunn av årsakene over, er kravene til dokumentasjon og bevis så strenge at kvinnen i mange tilfeller ikke når frem med sitt krav. I tillegg tar prosessen i domstolen normalt lang tid å gjennomføre, ofte flere år. Få kvinner vil derfor benytte seg av denne hjemmelen, men heller bruke en annen og "enklere" hjemmel, som varig uoverensstemmelse eller gjensidig samtykke (S. Willman Bordat, møte i Rabat 14. november 2011).

2.1.3 Skilsmisse ved gjensidig samtykke

Ektefellene kan skille seg på bakgrunn av gjensidig samtykke og velge å ikke sette vilkår for skilsmisse, eller avtale disse vilkårene seg imellom. Skilsmissen må likevel registreres i domstolen. Ifølge advokatkollektivet Jeunes Avocat de Khémisset (møte i Khémisset 21. november 2011) vil skilsmisse ved gjensidig samtykke innvilges uansett hva motivet for skilsmissen er.

² En *adoul* har utdannelse i jus og / eller islamsk rett (*sharia*), i islamske studier eller i arabisk språk og litteratur, i tillegg til å ha bestått en nasjonal opptaksprøve. En *adoul* har offentlig godkjenning til å utføre notaroppgaver innen ulike juridiske felt, for eksempel innen familierett. I forbindelse med en ekteskapsinngåelse har en *adoul* ansvar for å sette opp ekteskapskontrakten, samt å være vitne til ekteskapsinngåelsen.

Kvinnen kan også søke om skilsmisse i bytte mot økonomisk kompensasjon til ektemannen (*khol*). Ved en slik skilsmisse kan kvinnen skille seg fra mannen uten noen begrunnelse, mot at hun gir ham en økonomisk kompensasjon. Størrelsen på kompensasjonen er ikke fast, men ifølge sedvanen tilsvarer den størrelsen på brudeprisen (Fortier 2010).

2.1.4 Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse

Marokkansk lovverk har beholdt klassisk shariaetts skille mellom gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse. Dette skillet har ikke særlig praktisk betydning i dag, bortsett fra i de tilfellene hvor ektefellene ønsker å gifte seg med hverandre på nytt etter at de har skilt seg fra hverandre.

Noen skilsmissetyper er gjenkallelige, mens andre er ugjenkallelige.³

Ved en gjenkallelig skilsmisse kan mannen beslutte å gjenoppta ekteskapet igjen i *idda*-perioden⁴ uten at det undertegnes ny ekteskapskontrakt. Ved hjelp av en *adoul* setter han opp et gjenopptakelsesdokument hvor han uttrykker sin vilje til å gjenoppta ekteskapet. *Adoulen* informerer dommeren om dette, og dommeren informerer i sin tur kvinnen. Det kreves ikke en ny ekteskapskontrakt i slike tilfeller. Dersom kvinnen ikke ønsker å gjenoppta ekteskapet, kan hun søke om skilsmisse på bakgrunn av varig uoverensstemmelse. Dersom mannen ikke foretar seg noe innen *idda*-perioden, er ektefellene regnet som skilt (art. 125). Dersom ektefellene skal gifte seg med hverandre på nytt på et senere tidspunkt, må de tegne ny ekteskapskontrakt.

En ugjenkallelig skilsmisse oppløser ekteskapet umiddelbart, men er ikke til hinder for at ektefellene kan gifte seg med hverandre igjen, såfremt de setter opp en ny ekteskapskontrakt (art. 126).

Dersom kvinnen ønsker å gifte seg på nytt etter en skilsmisse, må hun vente til *idda*-perioden har utløpt, uansett skilsmissetype (art. 129).

Dersom ektefellene skiller seg fra hverandre tre ganger på rad, kan de ikke gifte seg med hverandre på nytt, såfremt ikke kvinnen i mellomtiden har giftet seg med en annen mann, fullbyrdet ekteskapet, skilt seg fra ham og gått gjennom *idda*-perioden (art. 127).

2.2 REGISTRERING AV SKILSMISSE FOR MAROKKANERE BOSATT I UTLANDET

Marokkanere som er bosatt i utlandet, og som er gift etter marokkansk lov, kan skille seg etter vertslandets skilsmissegelverk og registrere skilsmissen i Marokko. Den utenlandske skilsmisseattesten må være oversatt til arabisk av statsautorisert oversetter og bekreftet av vertslandets myndigheter. Stedlig marokkansk ambassade

³ Skilsmisse underlagt domstolskontroll (*talaq*) er ugjenkallelig, såfremt initiativet til skilsmissen kommer fra mannen. Skilsmisse ved dom (*tatliq*) er ugjenkallelig, bortsett fra ved manglende ekteskapelig samvær eller manglende underhold av kvinnen. Skilsmisse ved gjensidig samtykke eller mot økonomisk kompensasjon (*khol*) er ugjenkallelig.

⁴ *Idda*: Venteperiode som trer i kraft umiddelbart etter en ektemanns død eller ved skilsmisse, og som varer i tre menstruasjonsykluser dersom kvinnen ikke er gravid, eller frem til barnets fødsel dersom kvinnen er gravid på døds- eller skilsmissetidspunktet (art. 129-136). I denne venteperioden kan ikke kvinnen inngå ekteskap med andre.

er behjelpelig med å utforme søknad om registrering av utenlandsk skilsmisse. Skilsmissen registreres så ved den lokale domstolen i Marokko, enten ved personlig oppmøte eller ved stedfortreder (Royaume du Maroc & République française 2006). En slik registrering kan ta lang tid, opptil flere måneder.

2.3 EKTESKAPINNGÅELSE I MAROKKO FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Det stilles omfattende dokumentasjonskrav for å inngå ekteskap i Marokko. Dersom partene allerede er gift med hverandre i hjemlandet når de søker om å inngå ekteskap i Marokko, vil dette fremkomme av dokumentasjonen som partene må fremlegge for å få tillatelse av marokkanske myndigheter til å inngå ekteskap (såkalt *Certificat d'aptitude au mariage*, jf. art. 65). Uten en slik bekreftelse vil man ikke kunne inngå ekteskap. Landinfo kjenner ikke til hvorvidt det finnes en spesifikk hjemmel i marokkansk lovgivning som forbyr inngåelse av ekteskap mellom ektefeller som allerede er gift med hverandre etter et annet lands lovgivning, men vil anta at en marokkansk familiedommer ikke vil gi tillatelse til et slikt ekteskap, siden paret allerede er gift. Det å oppgi uriktige opplysninger eller forfalske en attest på sivilstatus straffes i henhold til familielovens artikkel 66 med fengsel i seks måneder og / eller bot på opp til 1000 dirham, jf. marokkansk straffelov (Code pénal, art. 366).

2.4 DOKUMENTASJONSKRAV OG KRAV OM UGIFTEATTEST

Det stilles generelt omfattende dokumentasjonskrav ved inngåelse av ekteskap i Marokko. Dersom en eller begge parter er utenlandske statsborgere, må de(n) utenlandske parten(e) blant annet fremlegge en bekreftelse fra hjemlandets myndigheter om at det ikke finnes forhold som er til hinder for å inngå ekteskap (*Certificat d'aptitude au mariage*), jf. artikkel 65 (6). I en slik bekreftelse vil personens sivilstatus fremkomme (Gouvernement du Canada 2011).

2.5 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Dersom ektefellene velger å skille seg i medhold av hjemmel om skilsmisse ved gjensidig samtykke, trenger de ikke å gjøre rede for grunnen til at de skiller seg. Skulle det likevel være kjent at motivet for skilsmissen er at ektefellene skal gifte seg med hverandre på nytt for å få ekteskapet anerkjent i utlandet, får det ikke rettslige konsekvenser. Dommeren kan ikke nekte ektefellene å ta ut skilsmisse, siden de har rettskrav på skilsmisse ved gjensidig samtykke uten å måtte oppgi årsak til skilsmissen (Jeunes Avocats de Khémisset, møte i Khémisset 21. november 2011).

Selv om skilsmisse tradisjonelt regnes som uønsket i det marokkanske samfunnet, er det ikke et uvanlig fenomen. Skilsmisseprosenten lå i 2007 på rundt 15 prosent, og tallene er stigende (Mdidech u.å.).

Marokko er et emigrasjonsland, og mange i den marokkanske befolkningen har derfor gjerne opplevd vertslandets formelle krav knyttet til innvandringsfeltet i egen familie eller sosiale omgangskrets. Selv om det å måtte skille seg med tanke på å få ekteskapet godkjent i utlandet kan oppfattes som urimelig, kan det likevel antas at marokkanere i en migrasjonskontekst vil akseptere at ektefellene må forholde seg til vertslandets rettsregler, og at omgivelsene forstår at skilsmissen er en formalitet pålagt dem av vertslandets myndigheter. Man kan likevel ikke utelukke at for en del

marokkanere vil krav om å måtte skille seg av formelle hensyn for å se seg som problematisk av personlige eller religiøse grunner.

2.6 REFERANSER

Skriftlige kilder

- Buskens, L. (2010). Sharia and national law in Morocco. I: Otto, J. M. (Red.), *Sharia and National Law. Comparing the Legal Systems of Twelve Islamic Countries*. Cairo: The American University in Cairo Press, 89-138.
- [Code pénal] (1962, 26. november). *Dahir N° 1-59-413 du 28 Joumada II 1382 (26. novembre 1962) portant approbation du texte du code pénal*. Rabat: Royaume de Maroc. Tilgjengelig fra <http://adala.justice.gov.ma/production/legislation/fr/penal/Code%20Penal.htm> [lastet ned 24. januar 2012]
- [Code de la famille] (2005, 6. oktober). *Dahir N° 1-04-22 du 12 Hija 1424 (3 février 2004) portant promulgation de la loi N° 70-03 portant Code de la famille*. Rabat: Royaume du Maroc. Tilgjengelig fra <http://adala.justice.gov.ma/production/legislation/fr/civil/Code%20de%20la%20famille%20Maroc%20Texte.htm> [lastet ned 5. desember 2011]
- Dahl, T. S. (1992). *Den muslimske familie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fortier, C. (2010). Le droit au divorce des femmes (khul') en islam: pratiques différentielles en Mauritanie et en Egypte. *Droit et Cultures*, 59. Tilgjengelig fra <http://droitcultures.revues.org/1950> [lastet ned 10. februar 2012]
- Gouvernement du Canada (2011, 19. mai). *Mariage à l'étranger : Renseignements spécifiques au Maroc*. Ottawa: Gouvernement du Canada. Tilgjengelig fra http://www.canadainternational.gc.ca/morocco-maroc/consular_services_consulaires/mariage-mariage.aspx?lang=fra&view=d [lastet ned 24. januar 2012]
- Mdidech, J. (u.å.). Plus de divorces en 2007, la faute à la Moudawana? *La vie éco*. Tilgjengelig via <http://www.bladi.net/divorces-moudawana-maroc.html> [lastet ned 5. desember 2011]
- Royaume du Maroc & République française (2006, mai). *Femmes marocaines: Vos droits en France*. Paris: République française. Tilgjengelig fra http://www.solidarite.gouv.fr/IMG/pdf/guide_marocaines.pdf [lastet ned 7. februar 2012]

Muntlige kilder

- Association des Jeunes Avocats à Khémisset. Møte i Khémisset 21. november 2011.
- Stephanie Willman Bordat, regional direktør for Global Rights. Møte i Rabat 14. november 2011.

3. PALESTINA (VESTBREDDEN OG GAZASTRIPEN)

Den palestinske selvstyremyndigheten (PA) mangler en felles lovgivning for familierettslige forhold for befolkningen på de to adskilte områdene Vestbredden og Gazastripen. I påvente av at den palestinske lovgivende forsamling (PLC) utformer ny familielovgivning, er det den jordanske personstatusloven (Jordanian Law of Personal Status – JLPS)⁵ av 1976 som gjelder på Vestbredden, mens den egyptiske familieloven (Law of Family Rights - LFR) av 1954 gjelder på Gazastripen. For forhold som ikke dekkes i nevnte lover, gjelder tradisjonell islamsk sharia slik denne tolkes innen lovskolen Hanafi (Shehada 2009). Det er verdt å merke seg at nyere lover bare delvis har erstattet tidligere ottomanske lover og tradisjonell sedvane. I realiteten praktiseres en ”mosaikk” av eldre og nyere lover parallelt, noe som har bidratt til å skape uklarhet om gjeldende lov (Welchman 2000, s. 47).

Shariadomstoler håndhever familieloven overfor muslimske innbyggere, mens kirkene har egne familiedomstoler for de kristne (An-Na'im 2002; Azzouni 2010; Tamimi, intervju i Ramallah oktober 2010).

Tilgjengelig engelskspråklig litteratur beskriver de aktuelle rettsreglene mer inngående for Vestbredden enn for Gazastripen. Dette gjenspeiler seg i teksten nedenfor som har referanser til det jordanske lovverket som gjelder på Vestbredden. Men det er ikke vesentlige forskjeller mellom gjeldende lovverk på Vestbredden og Gazastripen med hensyn til mulighetene for å kunne gjennomføre en skilsmisse og deretter gifte seg med samme person igjen (Al-Botmeh, telefonintervju februar 2012).

3.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

Et palestinsk ektepar som ønsker å få utstedt en ny ekteskapskontrakt, må først skilles, registrere skilsmissen ved shariadomstolen og deretter inngå nytt ekteskap med hverandre. Skilsmisse kan gjennomføres på ulikt grunnlag, ut fra hvem av partene som ønsker eller krever skilsmisse og hvorvidt det er enighet mellom partene (Welchman 2000).

3.1.1 *Talaq*: Mannen tar ut skilsmisse

Mannen har rett til skilsmisse uten å måtte oppgi noen spesifikk grunn og kan iverksette skilsmisseprosessen ensidig ved å uttrykke *talaq* overfor sin kone. Deretter må mannen gå til shariadomstolen og registrere at han har tatt ut separasjon. Deretter følger en venteperiode, *idda*, vanligvis definert til tre måneder (Welchman 2000, s. 324). Hvis mannen ombestemmer seg innen venteperioden utløper, kan han ta tilbake sin fraseparerte kone (uavhengig av hennes samtykke eller ønske). I så tilfelle gjenopptas det tidligere ekteskapet, og det skrives da ikke ny ekteskapskontrakt. Hvis

⁵ Den jordanske personstatusloven foreligger ikke i engelsk oversettelse, men er mye referert i Welchman (2000).

paret ikke gjenopptar ekteskapet innen venteperioden utløper, er skilsmissen endelig i den forstand at ekteskapet er oppløst. Mannen må da betale kvinnen en sum som er fastsatt i ekteskapskontrakten. Paret kan likevel gifte seg med hverandre igjen etter venteperioden, men det må da skrives ny ekteskapskontrakt og mannen må betale ny medgift til kvinnen. Mannen kan skille seg for andre gang med samme kvinne og ta henne tilbake på samme måte – enten innenfor venteperioden uten ny kontrakt, eller etter venteperioden, men da med en ny kontrakt.

Artikkel 94 i den jordanske personstatusloven slår fast at første og andre gangs *talaq* er gjenkallelig, mens etter tredje gangs *talaq* blir kvinnen ”ulovlig” for mannen. Han kan da ikke gifte seg med henne igjen hvis hun ikke først gifter seg med, og skiller seg fra, en annen mann.

Videre fastslår artikkel 90 i den jordanske personstatusloven at dersom mannen gjentar *talaq* flere ganger etter hverandre, regnes det likevel som én gang i juridisk forstand (Welchman 2000, s. 327).

3.1.2 *Khul/ibra*: Kvinnen frasier seg økonomiske rettigheter for å få skilsmisse

En annen form for skilsmisse, som er skissert i artikkel 103 og 107 i den jordanske personstatusloven, er såkalt *khul*, eller *ibra* som det gjerne omtales i Palestina. *Khul* innebærer at partene kommer til enighet om å avslutte ekteskapet (Freedom House 2010, s. 12). Mannen og kvinnen inngår et kompromiss som består i at kvinnen frasier seg hele, eller deler av, medgiften som hun har fått av mannen, mot at hun får skille seg. En *khul*-skilsmisse er altså normalt initiert av kvinnen. Juridisk sett består *khul*-skilsmisse av at mannen uttaler *talaq*, men da i forståelse med kvinnen (Welchman 2000, s. 346). Både *talaq* og *khul* er privatrettslige handlinger som partene kan foreta enten overfor en dommer eller utenfor rettsvesenet. Hvis skilsmissen foretas hjemme, må man bringe avgjørelsen til domstolen for godkjenning og registrering i ettertid (Al-Botmeh, telefonintervju februar 2012).

Khul-skilsmisse har gradvis blitt den vanligste måten å skilles på blant palestinere på Vestbredden. En viktig forskjell mellom *talaq* og *khul* er at ved *talaq* trenger ikke kvinnen være til stede ved registrering, mens ved *khul* må enten hun eller hennes verge være til stede for å erklære at hun fraskriver seg sine økonomiske rettigheter overfor mannen (Welchman 2000, s. 346). Skilsmisse ved avtale mellom partene regnes som endelig umiddelbart. Det betyr at partene regnes som skilt umiddelbart og må derfor undertegne ny kontrakt hvis de skal gifte seg igjen. Paret må i så tilfelle ikke vente til *idda*-perioden på tre måneder utgår, men kan gifte seg igjen umiddelbart (Al-Botmeh, telefonintervju 2012; Welchman 2000, s. 322).

3.1.3 *Tafriq/tatliq*: Skilsmisse ved dom

En tredje form for skilsmisse er *tafriq* eller *tatliq*, som innebærer at kvinnen krever ekteskapet oppløst ved dom. Kvinnen har rett til skilsmisse bare på visse betingelser, som når hun er mishandlet, ikke mottar økonomisk underhold, blir forlatt av mannen over lengre tid, eller hvis mannen er impotent, kronisk syk eller mentalt syk, eller hvis han er idømt en fengselsstraff på tre år eller mer (Tamimi, intervju i Ramallah oktober 2010; Welchman 2000, s. 367-395). Kvinnen vil bære bevisbyrden dersom hun går til sak for å oppløse ekteskapet.

Skilsmisse ved dom brukes relativt sjelden og utgjør bare ti prosent av skilsmisene på Vestbredden. Majoriteten av skilsmisene skjer enten på mannens initiativ eller ved avtale mellom partene (Welchman 2000, s. 321). Ifølge en palestinsk diplomatisk kilde (Najjar, telefonintervjuer januar/februar 2012), har kvinner forholdsvis små sjanser til å vinne frem i en rettssak om skilsmisse, spesielt i Gaza.

Skilsmisselovgivningen på Vestbredden og på Gazastripen avviker noe når det gjelder hvem som kan påberope seg ”splid og strid” (”discord and strife”) som grunn til skilsmisse. I henhold til personstatusloven på Vestbredden kan begge ektefeller be om skilsmisse på grunnlag av ”splid og strid”, mens i henhold til den tilsvarende loven på Gazastripen er det kun kvinnen, som kan kreve skilsmisse på dette grunnlaget (Welchman 2004, s. 104).

3.1.4 Faskh: Annullering av et ugyldig ekteskap

I tillegg til de ovenfor nevnte formene for skilsmisse som er initiert av én eller begge av partene, kan domstolen oppheve et ekteskap fordi det er inngått på ugyldige premisser. Denne formen for annullering, *faskh*, kan skje dersom partene i utgangspunktet ikke hadde lov å gifte seg med hverandre eller hvis ekteskapet av andre grunner ble inngått på feil grunnlag (Welchman 2000, s. 320).

3.1.5 Obligatorisk mekling

Shariadomstolen vil normalt motarbeide en skilsmisseprosess og søke å innvirke til at partene forsones og gjenopptar ekteskapet. Dersom det er mannen som har initiert skilsmisen, vil dommeren ofte prøve å overtale ham til å utsette registreringen av en første og andre gangs *talaq*, for derved å hindre skilsmisen (Welchman 2000, s. 335). Det er videre opprettet såkalte meklingskomitéer i tilknytning til shariadomstolene som har ansvaret for å organisere obligatorisk mekling. Mekling blir iverksatt også ved *khul*, altså selv om begge parter er enige om skilsmisse. Meklingsprosessen kan i seg selv ta mange måneder og således forsinke en skilsmisse (Nour, intervju i Annabta oktober 2010; Tamimi, intervju i Ramallah oktober 2010).

3.2 EKTESKAPSINNGÅELSE I PALESTINA FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Gjeldende lov i de palestinske områdene omtaler ikke spørsmålet om hvorvidt et par som allerede er gift i utlandet kan gifte seg på nytt i Palestina. Det har ikke vært mulig å fremskaffe eksempler på hvordan denne problemstillingen vil bli håndtert av shariadomstoler på Vestbredden eller Gazastripen. En jurist i den palestinske organisasjonen al-Haq, som ble forelagt spørsmålet (Al-Botmeh, telefonintervju februar 2012), var usikker på hvordan en domstol ville forholde seg dersom det skulle vise seg at man har viet et par som allerede var gift i utlandet. Det vil være klart at et slikt dobbelt inngått ekteskap vil være et brudd på prosedyrene, men så lenge det er snakk om det samme ekteskapet vil det trolig ikke bli ansett som så alvorlig at det vil føre til annullering av det siste ekteskapet. Her vil det imidlertid være rom for at dommeren utøver skjønn (Al-Botmeh, telefonintervju februar 2012).

Derimot har palestinske myndigheter bekreftet overfor Landinfo at palestinske innbyggere kan inngå ekteskap i utlandet og deretter få ekteskapet godkjent og registrert av palestinske myndigheter. Sivilt ekteskap inngått i utlandet anerkjennes,

selv om en slik ekteskapsform ikke kan inngås i Palestina. Palestinske utenriksstasjoner har også autorisasjon til å vie palestinske par i henhold til shariaprosedyre. Paret vil da først få utstedt en midlertidig ekteskapsattest av ambassaden og senere få tilsendt den originale ekteskapsattesten fra shariadomstolen i Palestina (Najjar, telefonintervjuer januar/februar 2012).

3.3 DOKUMENTASJONSKRAV VED EKTESKAP SINNGÅELSE OG KRAV OM UGIFTEATTEST

Ifølge en palestinsk diplomat (Najjar, telefonintervjuer januar/februar 2012), skal følgende dokumenter fremlegges av palestinere ved ekteskapsinngåelse ved en shariadomstol på Vestbredden og Gazastripen:

- Palestinsk ID-kort eller fødselsattest, dersom vedkommende ikke har ID-kort
- Helseattest hvor det fremgår at man ikke lider av thalassemia, en arvelig sykdom som primært forekommer i middelhavsregionen
- Ny utskrift fra folkeregistret som bekrefter sivilstand

Utenlandske borgere eller palestinere som mangler permanent oppholdstillatelse (for eksempel palestinere født i utlandet som har oversittet sitt besøksvisum i Palestina) må fremlegge (Al-Botmeh, e-postkorrespondanse og telefonintervju 2012; Najjar, telefonintervju 2012):

- Pass og kopi av pass
- Attest fra opprinnelsesland på sivilstatus, bekreftet av den palestinske ambassade i opprinnelseslandet

3.4 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Det er forbudt å øve tvang på partene både ved ekteskapsinngåelse og ved skilsmisse. Dersom dommeren mistenker at en av partene er presset til skilsmisse, har han anledning til å undersøke dette og vil da prøve å løse problemet uten skilsmisse (Al-Botmeh, telefonintervju februar 2012). Det er vanskelig å vurdere hvordan en dommer vil håndtere en skilsmissesøknad dersom han er informert om at bakgrunnen er et krav fra et annet lands myndigheter i forbindelse med familiegjenforening. Men ifølge en palestinsk juridisk rådgiver vil det være vanskelig for en dommer å nekte å godkjenne en skilsmisse hvis begge parter sier de ønsker det (Al-Botmeh, telefonintervju 2012).

Skilsmisse er generelt forbundet med et sterkt sosialt stigma i det palestinske samfunnet og regnes gjerne som en siste utvei selv for par som sliter med store problemer i ekteskapet. Dette gjenspeiles i en meget lav skilsmisseprosent blant palestinere. En Fafo-studie fra 2001 (Pedersen, Randall & Khawaja 2001, s. 78) viser at andelen skilte personer i alderen 40-49 år var 2,9 prosent for palestinere på Vestbredden og Gazastripen. Gitt de strenge kulturelle rammene for ekteskap og skilsmisse vil det formodentlig oppleves som belastende og urimelig blant en del palestinere å måtte skille seg, selv om bakgrunnen er av rent formell karakter. En palestinsk diplomat uttrykte overfor Landinfo (Najjar, telefonintervjuer januar/februar 2012) at et slikt krav vil oppleves som støtende både av religiøse og

rent menneskelige hensyn. Han antydte at det er illegalt å tvinge noen til å skille seg og minnet videre om at det kan få dramatiske konsekvenser for paret og eventuelle barn hvis noe skulle tilstøte en av partene under skilsmisseperioden. En palestinsk juridisk rådgiver har overfor Landinfo understreket at palestinere flest ikke tar lett på spørsmål om skilsmisse. Hun poengterte at selv om skilsmissen ikke er reell, vil den bli registrert i domstolen og dermed innebære en begrensning for parets fremtidige handlingsvalg i forhold til å gjennomføre en skilsmisse dersom de skulle oppleve problemer senere i ekteskapet. Ifølge den juridiske rådgiveren kan man ikke utelukke at noen, av religiøse eller moralske grunner, vil oppleve kravet som problematisk og krenkende (Al-Botmeh, telefonintervju februar 2012).

3.5 REFERANSER

Skriftlige kilder

- An-Na'im A. (2002) *Islamic family law in a changing world*. London: Zed books.
- Azzouni, S. (2010). *Women's Rights in the Middle East and North Africa: Progress Amid Resistance. Palestine. Palestinian Authority and Israeli-Occupied Territories*. New York: Freedom House. Tilgjengelig fra http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/Palestine%20%28Palestinian%20Authority%20and%20Israeli%20Occupied%20Territories%29.pdf [lastet ned 6. februar 2012].
- Pedersen, J., Randall, S. & Khawaja, M. (Red.) (2001). *Growing Fast. The Palestinian Population in the West Bank and Gaza Strip*. Oslo: Fafo. Tilgjengelig fra <http://www.fafo.no/pub/rapp/353/353.pdf> [lastet ned 6. februar]
- Shehada, N. (2009). Negotiating Custody Rights in Islamic Family Law. I: Kirsch, T. & Turner, B. (Red.), *Permutations of Order*. Aldershot/Burlington: Ashgate. Tilgjengelig fra <http://repub.eur.nl/res/pub/18438/shehada.pdf> [lastet ned 6. februar 2012]
- Welchman, L. (2000). *Beyond the Code: Muslim Family Law and the Shar'i Judiciary in the Palestinian West Bank*. Haag: Kluwer Law International. Tilgjengelig fra http://eprints.soas.ac.uk/2816/1/Welchman_Beyond_the_Codex.pdf [lastet 6. februar 2012]
- Welchman, L. (2004). *Women's rights and Islamic family law: perspectives on reform*. London: Zed Books Ltd.

Muntlige kilder

- Siham Nour, ansatt i meklingskomité ved shariadomstolen i Annabta, Vestbredden. Intervju i Annabta oktober 2010.
- Yasser Najjar, ambassadør for Palestina i Norge. Telefonintervjuer januar/februar 2012.

- Reem Al-Botmeh, juridisk rådgiver ved menneskerettighetsorganisasjonen al-Haq, Ramallah. E-postkorrespondanse og telefonintervju februar 2012.
- Taysir Tamimi, pensjonert *Qadi al-Quda*, leder for shariadomstolen i de palestinske områdene. Intervju i Ramallah oktober 2010.

4. JORDAN

I Jordan blir ekteskap, skilsmisse, barnefordelig og arv regulert av den jordanske personstatusloven av 1976. Egne shariadomstoler har myndighet til å registrere ekteskap og innvilge skilsmisse for alle sunnimuslimer. De kristne minoritetene i landet har egne domstoler (An-Na'im 2002, s. 119-120). Palestinske flyktninger i Jordan, hvorav de fleste er jordanske statsborgere, behandles på bakgrunn av religiøs tilhørighet. De fleste palestinerne er sunnimuslimer og faller dermed innunder shariadomstolenes jurisdiksjon.

4.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

Et ektepar som er gift, kan ikke gå til domstolen for å få en ny ekteskapskontrakt. De må først ta ut skilsmisse. Skilsmisser skal godkjennes og registreres av shariadomstolene.

Ektemannen har, i henhold til personstatuslovens artikkel 87, rett til å erklære skilsmisse (*talaq*). Etter at skilsmissen er erklært og registrert ved domstolen, følger en venteperiode (*idda*) på tre måneder og ti dager. Dersom ektemannen tar sin hustru tilbake i løpet av venteperioden, gjenopptas ekteskapet på samme betingelser som tidligere uten at man behøver å sette opp en ny ekteskapskontrakt. Dersom ektemannen ikke tar sin hustru tilbake i venteperioden blir skilsmissen endelig. I henhold til personstatuslovens artikkel 134 kan domstolen tilkjenne den fraskilte kvinnen en kompensasjon tilsvarende maksimum ett års underholdsbidrag dersom ektemannen har skilt seg fra henne uten saklig grunn (An-Na'im 2002, s. 120-121; Norges ambassade i Amman, e-post november 2011; Tabet & Moghadam 2005, s. 12).

Etter at skilsmissen er endelig kan paret inngå nytt ekteskap forutsatt at det settes opp en ny ekteskapskontrakt og betales en ny medgift (*mahr*). Ektefellene har anledning til å gifte seg på nytt etter den første, og eventuelt den andre skilsmissen. Dersom ektemannen derimot har erklært skilsmisse (*talaq*) tre ganger, blir skilsmissen endelig og ugjenkallelig. Etter dette kan ikke partene gifte seg på nytt med hverandre, med mindre kvinnen i mellomtiden inngår ekteskap med en annen mann, fullbyrder dette ekteskapet og deretter skiller seg fra denne ektemannen (Norges ambassade i Amman, e-post november 2011).

Det fremgår av personstatuslovens artikkel 113-132 at kvinner kan søke shariadomstolen om skilsmisse dersom ektemannen ikke har overholdt sine forpliktelser til forsørgelse, dersom han er fraværende over ett år eller fengslet over tre år, eller dersom det er konflikt mellom henne og ektemannen (*discord and strife*). Også ektemannen har anledning til å søke om skilsmisse på grunn av konflikt (An-Na'im 2002, s. 121; Tabet & Moghadam 2005, s. 12).

I medhold av en lovendring i 2001 fikk kvinner rett til å ta ut skilsmisse uten å måtte presentere en særskilt grunn. Vilkåret var at de ga avkall på økonomisk kompensasjon og tilbakebetalte medgiften. Denne formen for skilsmisse refereres til

som *khul*. Ifølge den norske ambassaden i Amman (e-post november 2011) går et nytt lovforslag fra 2010 inn for å avskaffe *khul* og i stedet utvide kvinners rett til å skilsmisse på grunn av konflikt (*discord and strife*) ved å lette hennes bevisbyrde. Lovendringen har så langt ikke gått gjennom i parlamentet (Norges ambassade i Amman, e-post november 2011).

Partene har anledning til å inngå nytt ekteskap med hverandre etter en skilsmisse som er innvilget på bakgrunn av konflikt, ektemannens fravær, uteblitt forsørgelse, eller *khul*. Forutsetningen er at det settes opp en ny ekteskapskontrakt og betales en ny medgift (Norges ambassade i Amman, e-post november 2011).

4.2 EKTESKAPSINNGÅELSE I JORDAN FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Ekteskap inngått i utlandet kan registreres i Jordan. Dette gjelder for jordanske statsborgere, ektepar hvor en av ektefellene er jordansk, og utlendinger som er lovlig bosatt i Jordan. Ekteskapet registreres ved shariadomstolen som en *bekreftelse* på et allerede inngått ekteskap (ithbat az-zawaj). Det regnes ikke som et nytt ekteskap. Bekreftelsen som shariadomstolen utsteder vil inneholde en referanse til ekteskapet som ble inngått i utlandet (Salameh, e-post desember 2010).

Det er i utgangspunktet ikke mulig å inngå nytt ekteskap i Jordan dersom man allerede er gift i et annet land. Det har blant annet sammenheng med at man må fremlegge ugifteattest (se neste avsnitt). Dersom et par som allerede er gift i utlandet likevel skulle klare å inngå et nytt ekteskap i Jordan, vil det ikke få rettslige følger i Jordan dersom det oppdages at de er gift fra før. I slike tilfeller vil det nye ekteskapet inngått i Jordan bli stående og regnet som gyldig (Norges ambassade i Amman, e-post januar 2012).

4.3 DOKUMENTASJONSKRAV VED EKTESKAPSINNGÅELSE

Jordanske borgere som ønsker å inngå ekteskap ved en shariadomstol i Jordan, må fremlegge følgende dokumentasjon:

- ID kort
- Kopi av jordansk familiebok som bekreftelse på vedkommendes sivilstatus
- Blodprøve som viser at brudefolkene ikke lider av thalassemia, en arvelig sykdom som primært forekommer i middelhavsregionen
- To vitner og kopi av vitnenes ID-kort

Utlendinger som ønsker å inngå ekteskap ved en shariadomstol i Jordan, må fremlegge følgende dokumentasjon (Norges ambassade i Amman, e-post januar 2012; Salameh, e-post desember 2010):

- Kopi av pass
- Ugifteattest fra hjemlandet legalisert av landets utenriksdepartement (som viser at bruden er ugift og at brudgommen er gift med mindre enn fire koner)
- Blodprøve som viser at brudefolkene ikke lider av thalassemia
- Tillatelse innhentet fra det jordanske innenriksdepartementet som blant annet undersøker at brudefolkene har gyldig oppholdstillatelse i Jordan

- Bevis på at begge parter er muslimer
- Skriftlig samtykke fra brudens verge (dersom brudens verge ikke er til stede)

4.4 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Det er dommeren ved shariadomstolen som avgjør om en skilsmisse skal innvilges. En skilsmisse som skjer som et resultat av tvang anses som ugyldig. Det vil kunne variere hvordan en dommer forholder seg til et par som ønsker å skille seg for å gifte seg på nytt som følge av krav fra andre lands myndigheter.

Det å bli tvunget til å ta ut skilsmisse for så å gifte seg på nytt for å tilfredsstille norsk lov, kan virke belastende og urimelig både for dommerne ved shariadomstolene og for paret selv. Selv om islam åpner for at man kan skille seg, blir det frarådet. For religiøse personer kan det dermed oppfattes som belastende å måtte gjennomgå en skilsmisse. I tillegg kan det innebære et visst sosialt stigma.

4.5 REFERANSER

Skriftlige kilder

- An-Na'im A. (2002). *Islamic family law in a changing world*. London: Zed books.
- Tabet, G. & Moghadam, V. (2005, juli). *Women in personal status laws: Iraq, Jordan, Lebanon, Palestine, Syria*. Paris: UNESCO. Tilgjengelig fra http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SHS/pdf/Women_in_Personal_Status_Laws.pdf [lastet ned 24. januar 2012]

Muntlige kilder

- Lana Salameh, advokat i CJ Law i Amman. E-postkorrespondanse desember 2010.
- Norges ambassade i Amman. E-postkorrespondanse november 2011 og januar 2012.

5. LIBANON

Det finnes 17 ulike anerkjente religiøse samfunn i Libanon. Hver og en av dem har separate lover som regulerer ekteskap og skilsmisse. Shariadomstoler for henholdsvis sunnimuslimer og sjiamuslimer har ansvaret for å registrere ekteskap og innvilge skilsmisser (An-Na'im 2002, s. 127; Tabet & Mughadam 2005, s. 15). Palestinske flyktninger i Libanon behandles på bakgrunn av religiøs tilhørighet. De fleste palestinerne er sunnimuslimer og faller dermed innunder shariadomstolenes jurisdiksjon.

5.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

Et ektepar som er gift kan ikke gå til domstolen for å få en ny ekteskapskontrakt. De må først ta ut skilsmisse. Skilsmisser skal godkjennes og registreres av shariadomstolene.

Menn har rett til å erklære skilsmisse (*talaq*). Etter erklæringen om skilsmisse følger en venteperiode (*idda*) på tre måneder og ti dager. Ektemannen kan ta sin hustru tilbake i løpet av venteperioden. I så fall gjenopptas ekteskapet. Dersom ektemannen ikke tar sin hustru tilbake i venteperioden, blir skilsmissen endelig. Partene kan kun gifte seg på nytt dersom de setter opp en ny ekteskapskontrakt og det betales en ny medgift (*mahr*). Dersom ektemannen erklærer skilsmisse (*talaq*) for tredje gang blir skilsmissen endelig og ugjenkallelig. Etter dette kan ikke partene gifte seg på nytt med hverandre, med mindre hustruen i mellomtiden inngår ekteskap med en annen mann, fullbyrder ekteskapet og deretter skiller seg fra denne ektemannen (Jabbour, e-post august 2011; Norges ambassade i Beirut 2011).

Kvinner har rett til å søke domstolen om skilsmisse blant annet dersom ektemannen ikke overholder sine forpliktelser til forsørgelse eller blir borte. Partene kan også søke om skilsmisse på grunn av konflikt. Domstolen kan innvilge en slik skilsmisse dersom obligatorisk mekling ikke fører frem. I begge tilfeller er det mulig med gjengifte forutsatt at partene inngår en ny ekteskapskontrakt og det betales en ny medgift (An-Na'im 2002, s. 128; Norges ambassade i Beirut, telefonsamtale november 2011).

5.2 EKTESKAPSINNGÅELSE I LIBANON FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Libanesiske statsborgere og utlendinger bosatt i Libanon som har giftet seg i et annet land, kan registrere dette ekteskapet i Libanon. Det kreves at det utenlandske ekteskapet legaliseres av den libanesiske ambassaden i det aktuelle landet, og deretter av det libanesiske utenriksdepartementet før det kan registres i Libanon. Ekteskapet registreres som et sivilt ekteskap. En eventuell skilsmissesøknad behandles av sivile domstoler som må se hen til lovverket i landet hvor ekteskapet ble inngått. Det er ikke mulig å inngå sivile ekteskap i Libanon.

Par som har giftet seg i utlandet kan velge å registrere sitt ekteskap ved shariadomstolene dersom de ønsker å gjøre (det sivile) ekteskapet fra utlandet i

overensstemmelse med islamske regler. I så fall skal en eventuell skilsmisse behandles av shariadomstolen fordi det muslimske ekteskapet får forrang fremfor det sivile (Norges ambassade i Beirut, e-post januar 2012; Tabet & Moghadam 2005, s. 17-20).

Dersom et par gifter seg ved shariadomstolen i Libanon og ikke informerer om at de allerede har giftet seg i utlandet, vil ikke dette få rettslige følger. Det nye ekteskapet inngått i Libanon blir stående og regnes som gyldig (Norges ambassade i Beirut, e-post 2012).

5.3 DOKUMENTASJONSKRAV VED EKTESKAPSINNGÅELSE

Libanesiske borgere som ønsker å inngå ekteskap ved shariadomstolen må fremlegge følgende dokumentasjon (Norges ambassade i Beirut, e-post januar 2012):

- Utskrift fra folkeregisteret som viser sivilstatus
- En bostedsbekreftelse fra den lokale mukhtaren
- Resultater av blodprøver som viser at brudefolkene ikke lider av AIDS, thalassemia (arvelig sykdom som primært forekommer i middelhavsregionen), eller andre sykdommer, samt en legeerklæring som stadfester at de er friske

Utlendinger som ønsker å inngå ekteskap ved shariadomstolen må fremlegge følgende dokumentasjon (Norges ambassade i Beirut, e-post januar 2012):

- Kopi av pass
- Bekreftelse på at brudefolkene er muslimer
- Resultater av blodprøver som viser at brudefolkene ikke lider av AIDS, thalassemia eller andre sykdommer, samt en legeerklæring som stadfester at de er friske

5.4 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Det er dommeren ved shariadomstolen som avgjør om en skilsmisse skal innvilges. Det vil kunne variere hvordan en dommer forholder seg til et par som ønsker å skille seg for å gifte seg på nytt som følge av krav fra andre lands myndigheter. I utgangspunktet vil en dommer ikke innvilge en skilsmisse på denne bakgrunn da det ikke finnes grunnlag for det i islam eller i loven (Norges ambassade i Beirut, e-post januar 2012).

Det å bli tvunget til å ta ut skilsmisse for så å gifte seg på nytt for å tilfredsstille norsk lov, kan virke belastende og urimelig. Selv om islam åpner for at man kan skille seg, blir det frarådet. For religiøse personer kan det dermed oppfattes som belastende å måtte gjennomgå en skilsmisse. I tillegg kan det innebære et visst sosialt stigma.

5.5 REFERANSER

Skriftlige kilder

- An-Na'im A. (2002). *Islamic family law in a changing world*. London: Zed books.
- Brørby, M. & Hanson A. (2010, mai). *Familielovgivning i Syria. Religiøse lovklider under et sekulært styre*. Damaskus: Ambassaden i Damaskus & Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI).

Kun tilgjengelig for utlendingsforvaltningen via Landdatabasen

- Tabet, G. & Moghadam, V. (2005, juli). *Women in personal status laws: Iraq, Jordan, Lebanon, Palestine, Syria*. Paris: UNESCO. Tilgjengelig fra http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SHS/pdf/Women_in_Personal_Status_Laws.pdf [lastet ned 24. januar 2012]

Muntlige kilder

- Ghada Jabbour, avdelingsleder i den libanesiske organisasjonen KAFA – Enough violence and exploitation. E-postkorrespondanse august 2011.
- Norges ambassade i Beirut.
 - o Telefonsamtale november 2011.
 - o E-postkorrespondanse januar 2012.

6. SYRIA

Ekteskap, skilsmisse, barnefordelig og arv blir regulert av den syriske personstatusloven av 1953. Denne loven gjelder for alle muslimer i landet inkludert palestinske flyktninger. Druserne og de ulike kristne kirkene har egne lovverk som regulerer ekteskap og skilsmisse. Shariadomstoler håndhever personstatusloven og har myndighet til å registrere ekteskap og skilsmisser på vegne av muslimene (An-Na'im 2002, s. 138-141).

6.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

Et ektepar som er gift kan ikke gå til domstolen for å få en ny ekteskapskontrakt. De må først ta ut skilsmisse. Skilsmisser skal godkjennes og registreres av shariadomstolene.

Menn har en ubetinget rett til å erklære skilsmisse (*talaq*). Etter erklæringen følger en venteperiode (*idda*) på tre måneder og ti dager. I henhold til personstatuslovens artikkel 118, kan ektemannen ta sin hustru tilbake i løpet av venteperioden. I så fall gjenopptas ekteskapet. Personstatuslovens artikkel 119 sier at dersom ektemannen ikke tar sin hustru tilbake i venteperioden, blir skilsmissen endelig. Partene kan etter dette kun gifte seg på nytt dersom de setter opp en ny ekteskapskontrakt og det betales en ny medgift (*mahr*). I henhold til personstatuslovens artikkel 120 blir skilsmissen endelig og ugjenkallelig dersom ektemannen erklærer skilsmisse (*talaq*) for tredje gang. Etter dette kan ikke partene gifte seg på nytt med hverandre med mindre hustruen i mellomtiden inngår ekteskap med en annen mann, fullbyrder dette ekteskapet og deretter skiller seg fra denne ektemannen (Brørby & Hanson 2010; Eijk, e-post november 2011).

Kvinner har rett til å søke domstolen om skilsmisse (*tafriq*) dersom ektemannen ikke overholder sine forpliktelser til forsørgelse eller dersom han forlater ekteparets felles bolig over en viss tid. Denne skilsmissen blir endelig etter venteperioden med mindre ektemannen igjen begynner å oppfylle sine forpliktelser. Partene kan også søke om skilsmisse etter "gjensidig enighet" (*mukhala'a*). I begge tilfeller er det mulig med gjengifte forutsatt at partene inngår en ny ekteskapskontrakt og det betales en ny medgift (Eijk, e-post november 2011).

6.2 EKTESKAPSINNGÅELSE I SYRIA FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Det er i utgangspunktet ikke mulig å inngå nytt ekteskap i Syria dersom man allerede er gift i et annet land. Dette har blant annet sammenheng med at man må fremlegge bekreftelse på sivilstatus (se neste avsnitt). Kildene som Landinfo har konsultert var usikre på hvilke konsekvenser det vil få dersom et par som allerede er gift i utlandet likevel skulle klare å inngå et nytt ekteskap i Syria uten å informere om det tidligere ekteskapet. Sannsynligvis ville ikke ekteskapet bli kjent ugyldig. Det er mer sannsynlig at en shariadommer ville ha funnet en løsning på saken, ettersom den syriske personstatusloven er svært fleksibel på dette området (Eijk, e-post januar 2012).

Ekteskap inngått i utlandet kan registreres i Syria. Dette gjelder både for syriske statsborgere, ektepar hvor en av ektefellene er syrisk, og utlendinger som oppholder seg i Syria. Dersom det utenlandske ekteskapet er inngått i et land med muslimsk personstatuslov, slik som Libanon, Irak, Jordan eller Egypt, kan ekteskapet registreres ved shariadomstolen som en *bekreftelse* på et allerede inngått ekteskap (*tathbit az-zawaj*). Dette regnes *ikke* som et nytt ekteskap. Dersom det utenlandske ekteskapet er inngått i et land med en sivil ekteskapslovgivning, er det mer komplisert å få det anerkjent i Syria. Ekteparet må da oppsøke nærmeste syriske ambassade og fremlegge ekteskapsattest, fødselsattester og bekreftelse på religiøs tilhørighet. Dokumentene blir så legalisert av den syriske ambassaden. Deretter må man innhente tillatelse fra det syriske innenriksdepartementet før ekteskapet og ny sivilstand kan registreres i det syriske folkeregisteret (Eijk, e-post januar 2012; Norges ambassade i Damaskus, e-post januar 2012; Syrias ambassade i London u.å.).

6.3 DOKUMENTASJONSKRAV VED EKTESKAP SINNGÅELSE

Syriske statsborgere må fremlegge følgende dokumentasjon for domstolen ved inngåelse av ekteskap (Advokatforeningen i Damaskus u.å.; Eijk, e-post januar 2012; Norges ambassade i Damaskus 2012):

- Bekreftelse fra brudefolkenes lokale mukhtar (en slags notarius) som stadfester deres identitet og bosted, samt identiteten til brudens verge (wali)
- Utskrift av folkeregistrerte opplysninger for begge brudefolkene som også dokumenterer deres sivilstand
- Bekreftelse på medisinske undersøkelser
- Tillatelse fra militærmyndighetene for brudgommen (dersom han er i tjenestedyktig alder)
- Tillatelse fra Innenriksdepartementet (dersom en av partene er utlending)
- Samtykke fra brudens verge (wali) (dersom det er hennes første ekteskap)

Utlendinger som vil inngå ekteskap i Syria må fremlegge følgende dokumentasjon for shariadomstolen (Advokatforeningen i Damaskus u.å.; Eijk, e-post januar 2012; Norges ambassade i Damaskus, e-post 2012):

- Utskrift av personopplysninger fra hjemlandets folkeregister (oversatt til arabisk og legalisert av landet utenriksdepartement og deretter det syriske utenriksdepartementet)
- Bekreftelse på religion
- Resultatene fra HIV-test
- Dokumentasjon på at ingen av partene har kriminelt rulleblad i hjemlandet

6.4 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

En mann har en ubetinget rett til å erklære skilsmisse (*talaq*) i Syria. Skilsmissen skal deretter registreres ved shariadomstolen. Det er dommeren ved shariadomstolen

som avgjør om skilsmissen skal registreres / innvilges. En skilsmisse som skjer som et resultat av tvang anses i utgangspunktet som ugyldig, men dersom ektemannen blir bedt om å begrunne skilsmissen og oppgir en hvilken som helst (lovlig) grunn, vil det være helt uproblematisk å få den innvilget (Eijk, e-post januar 2012).

Det å bli tvunget til å ta ut skilsmisse for så å gifte seg på nytt for å tilfredsstille norsk lov, kan virke belastende og urimelig både for dommerne ved shariadomstolene og for paret selv. Selv om islam åpner for at man kan skille seg, blir det frarådet. For religiøse personer kan det dermed oppfattes som belastende å måtte gjennomgå en skilsmisse. I tillegg kan det innebære et visst sosialt stigma.

6.5 REFERANSER

Skriftlige kilder

- Advokatforeningen i Damaskus (u.å.). *Transcription in Syria of marriages conducted abroad between Syrians and non-Syrians*. Damaskus: Advokatforeningen i Damaskus. Tilgjengelig fra <http://www.damascusbar.org/english/LL%20Eng%20S%20marriage%20with%20foreigners.htm> [lastet ned 8. februar 2012]
- An-Na'im A. (2002) *Islamic family law in a changing world*. London: Zed books.
- Brørby, M. & Hanson, A. (2010, mai). *Familielovgivning i Syria. Religiøse lovilder under et sekulært styre*. Damaskus: Ambassaden i Damaskus & Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI).

Kun tilgjengelig for utlendingsforvaltningen via Landdatabasen.

- Syrias ambassade i London (u.å.). *Tasjil as-sawaj fi suria* [Registrering av ekteskap i Syria]. London: Den syriske ambassaden i London. Tilgjengelig fra <http://syremb.com/doc/zawaj.pdf> [lastet ned 8. februar 2012]

Muntlige kilder

- Ester van Eijk, doktorgradsstipendiat ved Leiden University i Nederland. Eijk arbeider med en doktoravhandling om syrisk familielovgivning. E-postkorrespondanse november 2011 og januar 2012.
- Norges ambassade i Damaskus. E-postkorrespondanse januar 2012.

7. IRAK

Et par som allerede er gift kan ikke gå til domstolen for å få en ny ekteskapskontrakt i Irak (PAO, e-post november 2011). De må først inngå skilsmisse. Det gjelder også i tilfeller hvor ekteskap er inngått med stedfortreder og ekteparet ønsker en ny kontrakt der det fremgår at begge parter var til stede. Så lenge ekteskapet er registrert som gyldig i Irak, må ekteparet skille seg og inngå nytt ekteskap for å få en ny ekteskapskontrakt (PAO, e-post november 2011).

Dersom paret beslutter å skille seg, kan de gjøre det og få skilsmissen registrert ved domstolen. Etter at skilsmissen er i orden, må paret ta med skilsmisshedokumentet fra retten og levere det til Sivilstatuskontoret (Directorate of Civil Status). Der må de få registrert sin nye sivilstatus i folkeregisteret og få utstedt nye ID-kort med betegnelsen "skilt".

Etter første og andre gangs skilsmisse, har man mulighet til å gifte seg på nytt med hverandre. Etter tredje gangs skilsmisse blir man imidlertid "forbudt" for hverandre. Paret kan da ikke gifte seg igjen med hverandre med mindre kvinnen først inngår ekteskap en annen mann og deretter skiller seg fra ham.

7.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

Den irakiske personstatusloven gir både mannen og kvinnen rett til å søke om og oppnå skilsmisse. I henhold til personstatuslovens artikkel 34 kan også en autorisert representant eller en dommer initiere skilsmisse. En skilsmisse er ikke formelt gyldig i Irak før den er godkjent og registrert av domstolen.

Irakisk familielov er basert på islamsk lovgivning (sharia). Den er åpen for skilsmisse, men det er langt lettere for en mann å oppnå skilsmisse enn for en kvinne. Irakisk lovgivning gir en ektemann muligheten til selv å oppløse ekteskapet ved å si tre ganger til ektefellen: "Jeg skiller meg fra deg". Denne ytringen heter *talaq* på arabisk og er ensbetydende med skilsmisse. Mannens rett til å kreve skilsmisse på denne måten er nedfelt i personstatuslovens artikkel 37. Disse tre ytringene teller imidlertid kun som én skilsmisse i henhold til loven, selv om det i henhold til religiøse lover teller som tre skilsmisser. Denne forskjellen har betydning for hva slags skilsmisse som vil innvilges i retten. Hovedskillet går mellom skilsmisse som kan tilbakekalles (gjenkallelig) og endelig skilsmisse (ugjenkallelig).

7.1.1 Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse

Den irakiske personstatusloven skiller mellom gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse (art. 38). En skilsmisse er gjenkallelig (reversibel) i løpet av kvinnens venteperiode (*idda*⁶). Mannen kan i løpet av denne perioden velge å gjenopppta

⁶ *Idda* er en periode på tre måneder og ti dager, tilsvarende en kvinnes menstruasjonssyklus i tre omganger. I løpet av *idda*-perioden vil det bli avklart om kvinnen er gravid, og *idda*-perioden vil forhindre at kvinnen gjøres rettsløs dersom hun allerede var gravid da skilsmissen ble inngått.

ekteskapet ettersom en slik skilsmisse kan tilbakekalles. Ekteskapet kan gjenopptas på samme måte som skilsmissen ble initiert, ved å ytre at man ønsker å være gift. Man behøver da ikke å inngå en ny ekteskapskontrakt (Personstatusloven 1959, art. 38). Venteperioden tilsvarer en separasjon i norsk forstand. Paret kan i denne perioden bo i samme hjem, men på hvert sitt soverom.

Personstatusloven (art. 38, 2. ledd) skiller mellom to typer ugjenkallelig skilsmisse:

1. Delvis ugjenkallelig skilsmisse (*talaq ba'in baynuna sughra*) inntreffer dersom mannen etter å ha ytret *talaq* ikke gjenoppretter ekteskapet innenfor separasjonstiden. Paret anses som skilt, men har ved denne type skilsmisse mulighet til å gifte seg med hverandre på nytt med ny kontrakt.
2. Absolutt ugjenkallelig skilsmisse (*talaq ba'in baynuna kubra*) er en endelig skilsmisse som forbyr mannen å gifte seg på nytt med sin fraskilte kone. Dette inntreffer etter at mannen har skilt seg fra kona for tredje gang og hennes venteperiode (*idda*) etter den tredje skilsmissen har utgått. Dersom kvinnen er gravid, blir *idda*-perioden utvidet til den dagen barnet er født.

I praksis er det slik at et par vil få utstedt et skilsmisedokument med betegnelsen "delvis ugjenkallelig skilsmisse" (*talaq ba'in baynuna sughra*) ved første skilsmisse, uavhengig av hvor mange ganger mannen har uttalt *talaq*. Paret kan etter dette ikke gjenoppta ekteskapet uten å inngå en ny ekteskapskontrakt.

Etter tredje gangs skilsmisse med samme kvinne, utsteder retten et skilsmisedokument med benevnelsen *talaq ba'in baynuna kubra*, som betyr absolutt ugjenkallelig skilsmisse. Etter dette kan ikke paret gifte seg igjen før kvinnen har vært gift på nytt med en annen mann som hun deretter har blitt skilt fra.

7.1.2 Forhold som ugyldiggjør en skilsmisse

I Irak er skilsmisse ugyldig under følgende forhold:

- Dersom mannen uttrykker ønske om skilsmisse i sinne/affekt (han regnes da ikke som tilregnelig)
- Dersom skilsmissen skjer som resultat av tvang eller trusler
- Dersom mannen er beruset

7.1.3 Betingelser for å få innvilget skilsmisse

Begge parter har rett til å søke familiedomstolen om skilsmisse dersom en av partene skader den andre eller et av barna på en slik alvorlig måte at videre samliv ikke er mulig, ved utroskap, dersom ekteskapet ble inngått med en mindreårig uten dommerens godkjennelse eller med tvang utenfor retten (Personstatusloven 1959, art. 40).

Videre har begge parter rett til å søke om skilsmisse hvis det oppstår uenigheter mellom dem (art. 41). I slike tilfeller vil retten foreta undersøkelser for å finne ut av anklagene og iverksette megling mellom partene.

Dersom retten ikke klarer å forene paret, og mannen nekter å godta skilsmisse, kan retten likevel vedta skilsmisse (separasjon).

Dersom skilsmisse vedtas og retten finner at det er kvinnen som er ansvarlig for bruddet, mister hun retten til den utsatte medgiften som normalt sett skal utbetales i tilfelle skilsmisse.

Dersom retten imidlertid finner at begge parter har skyld i skilsmissen, vil den utsatte medgiften deles mellom dem.

I henhold til personstatuslovens artikkel 43, kan en kvinne søke familiedomstolen om skilsmisse dersom ektemannen ikke har overholdt sine forpliktelser til forsørgelse, dersom han er fraværende i minst to år eller fengslet i over tre år, eller dersom han er infertil eller har en ikke-kurerbar sykdom.

En skilsmisse innvilget i henhold til betingelsene beskrevet ovenfor (Personstatusloven 1959, art. 40, 41 og 43) er delvis ugjenkallelig. Dette innebærer at partene må inngå ny ekteskapskontrakt dersom de ønsker å gifte seg på nytt (Personstatusloven 1959, art. 45). Dersom et skilt par ønsker å gifte seg på nytt med hverandre, behøver de ikke å vente til etter idda-perioden på tre måneder og ti dager (Al Obaidi, e-post januar 2012).

7.1.4 Frivillig skilsmisse (*khul*)

I henhold til irakisk lov er det også en mulighet å få innvilget skilsmisse ved å be om *khul*. Dette er en form for skilsmisse som oftest initieres av kvinnen. Hun kan be om skilsmisse i bytte mot økonomisk kompensasjon til mannen (Personstatusloven 1959, art 46). Kompensasjonen kan være høyere eller lavere enn hennes medgift/brudepris (*mahr*).

I praksis er en slik ordning avhengig av at kvinnen har støtte fra sin egen familie. Om hun ikke har det, og likevel ønsker å søke om skilsmisse, risikerer hun å bli utsatt for et sterkt sosialt press fra familie og lokalsamfunn, vold i hjemmet og ufordelaktig behandling i retten (Ahmed 2010).

En frivillig skilsmisse (*khul*) er delvis ugjenkallelig (art. 46, annet ledd). Dette innebærer at det kreves ny kontrakt dersom paret ønsker å gifte seg med hverandre igjen.

7.1.5 Registrering av skilsmisse

I henhold til personstatusloven inngås skilsmisse enten ved *talaq* eller rettslig ved dom. Skilsmissen er ikke formelt gyldig i Irak før den er godkjent og registrert i familiedomstolen. Dette på tross av at ekteskapet religiøst sett allerede er oppløst etter at mannen har ytret intensjonen om å skille seg tre ganger overfor ektefellen. Familiedomstolen utsteder en skilsmisseattest.

I henhold til religiøse lover kreves det ikke vitner for å inngå skilsmisse innen sunni-islam. Dette er imidlertid et krav innenfor shia-islam (Salimi u.å., s 45). Vitner er ikke påkrevet i henhold til den irakiske personstatusloven.

7.1.6 Registrering av skilsmisse for irakere bosatt i utlandet

Irakere som blir skilt i utlandet kan få registrert skilsmissen ved folkeregisteret (Department of Civil Affairs i Nasjonalitetsdirektoratet) i Irak ved hjelp av stedfortreder med fullmakt. For irakere bosatt i utlandet, er det vertslandets lover og regler for ekteskap og skilsmisse som gjelder, og derfor kreves det kun at ekteskap og skilsmisse registreres i Irak for å være gyldige der. Skilsmisseattesten må bekreftes fra myndighetene i det landet skilsmissen er innvilget og må deretter attesteres ved nærmeste irakiske ambassade. De attesterte skilsmisedokumentene sendes til Irak sammen med en fullmakt til en utvalgt person som kan være behjelpelig med å få skilsmissen registrert i folkeregisteret (Iraks ambassade i Oslo, e-post november 2010; Ministry of Foreign Affairs u.å.b).

7.1.7 Et ektepars mulighet for å gifte seg på nytt med hverandre

En kvinne som ønsker å gifte seg på nytt må normalt vente i tre måneder og ti dager (idda-perioden), men dersom hun skal gifte seg på nytt med samme mann som hun akkurat er skilt fra, trenger hun ikke det. (Al Obaidi, e-post januar 2012). Dersom partene er skilt ved dom, må partene ha ny kontrakt selv om de gifter seg igjen innen *idda*-perioden. Etter en *talaq*-skilsmisse derimot regnes det ikke som et nytt ekteskap når partene gjenopptar samlivet innen *idda*-perioden og dermed skrives heller ikke ny kontrakt. Såfremt paret ikke har vært skilt før, er det ingen hindringer i veien for inngåelse av nytt ekteskap. Det er kun etter tredje skilsmisse at paret blir ulovlige for hverandre. Den tredje skilsmissen vil ha betegnelsen "Absolutt ugjenkallelig skilsmisse" (*talaq ba'in baynuna kubra*). Skal en kvinne gifte seg på nytt etter å ha vært gift og skilt med samme mann tre ganger, må det være med en ny mann. Dersom hun blir skilt fra ham, har hun igjen, etter at *idda*-perioden har utgått, lov til å gifte seg med sin første mann.

Irakiske myndigheter anerkjenner alle ekteskap som er inngått på lovlig vis i andre land. Men dersom et par som allerede er registrert gift i Irak, gifter seg på nytt i Norge, vil ekteskapet fra Irak være gyldig i Irak (PAO, e-post november 2011).

7.2 EKTESKAPSINNGÅELSE I IRAK FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Utlendinger kan gifte seg i Irak etter eget hjemlands regelverk. Paret må vise frem en bekreftelse fra hjemlandet på at de ikke allerede er gift (Al Obaidi, e-post januar 2012). Dersom paret er gift fra før, vil det bli sett på som en forbrytelse å inngå nytt ekteskap i Irak (Al Obaidi, e-post januar 2012).

Irakiske par som ønsker å gifte seg i utlandet, må henvende seg til Sivilstatuskontoret og be om en utskrift fra egen familiebok (Transcript of Record). Der vil sivilstatus, som gift eller ugift, være oppført. Denne utskriften må bekreftes av Innenriks- og Utenriksdepartementet (Ministry of Foreign Affairs u.å.a).

Et ekteskap inngått i Irak på lovlig vis, og som registreres ved landets rette myndighet, regnes som gyldig i Irak. Dersom det fremkommer at partene har blitt gift på urettmessig grunnlag, vil dette bli sett på som et lovbrudd (Al Obaidi, e-post januar 2012).

7.3 KRAV OM UGIFTEATTEST

Det er krav om ugifteattest for utenlandske par som ønsker å gifte seg i Irak (Al Obaidi, e-post januar 2012).

7.4 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Det er dommeren som avgjør om et par får innvilget skilsmisse. I Irak er skilsmisse ugyldig dersom skilsmissen skjer som resultat av tvang (Personstatusloven 1959, art. 35). Landinfo har ikke kjennskap til hvordan en dommer vil forholde seg til et par som ønsker å skille seg for så å gifte seg på nytt som følge av krav fra andre lands myndigheter. En kan ikke utelukke at enkelte dommere vil nekte paret skilsmisse fordi skilsmisse kun skal innvilges under andre forutsetninger.

Det å bli tvunget til skille seg for å gifte seg på nytt på en måte som tilfredsstiller norsk lov, kan virke noe urimelig i en irakisk kontekst ettersom irakiske myndigheter aksepterer ekteskap inngått etter andre lands lovverk. Videre er det en stor belastning og en tidkrevende prosess å inngå skilsmisse. Sosialt sett er det et visst stigma knyttet til det å være skilt. Paret kan i et tilfelle der skilsmissen er proforma, forsøke å holde skilsmissen skjult for omverdenen, og fortsette å leve sammen (PAO, telefonsamtale november 2011). Andre par, som søker skilsmisse må leve separat i separasjonsperioden. Uansett, må paret som beskrevet tidligere registrere skilsmissen og få utstedt nye ID-kort. Bare det å ha et ID-kort der det står at en er skilt er en belastning selv om paret lever sammen som gift. Uansett innebærer en skilsmisse en del tidkrevende byråkrati.

7.5 REFERANSER

Skriftlige kilder

- Ahmed, H. (2010). *Women's Rights in the Middle East and North Africa 2010, Iraq*. New York: Freedom House. Tilgjengelig fra http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/Iraq.pdf [lastet ned 24. mai 2011]
- Ministry of Foreign Affairs (u.å.a). *Frequently Asked Questions*. Bagdad: Ministry of Foreign Affairs. Tilgjengelig fra <http://www.mofa.gov.iq/eng/faq/default.aspx> [lastet ned 27. februar 2012]
- Ministry of Foreign Affairs (u.å.b). *Marriage & divorce reg.* Bagdad: Ministry of Foreign Affairs. Tilgjengelig fra <http://www.mofa.gov.iq/eng/ConsularServices/default.aspx?sm=32> [lastet ned 30. mars 2011]
- [Personstatusloven] (1959). *Law Nr 188 of the year 1959 Iraqi Personal Status Law and Amendments*. Bagdad: The Sovereignty Council. Tilgjengelig via American Bar Association http://apps.americanbar.org/rol/publications/iraq_personal_status_law_1959_english_translation.pdf [lastet ned 24. mai 2011]

- Salimi, F. (u.å.). *Til døden skiller oss ad. Ekteskap og skilsmisse i islamsk rettspraksis og norsk lovgivning*. Oslo: MiRA Resurssenter for innvandrere og flyktningkvinner.

Muntlige kilder

- Iraks ambassade i Oslo. E-post 22. november 2010.
- PAO, Public Aid Organization, Erbil.
 - o E-post 11. november 2011
 - o Telefonsamtale 30. november 2011
- Dr. Bushra Al Obaidi, irakisk professor i jus, informasjon innhentet via den norske ambassaden i Bagdad. E-post 9. januar 2012.

8. IRAN

Et iransk ektepar som ønsker å få utstedt en ny ekteskapskontrakt, må først skille seg og deretter gifte seg på nytt. Det er ingen juridiske begrensninger knyttet til gjengifte etter første eller andre gangs skilsmisse. Etter tredje gangs skilsmisse derimot kan et ektepar ikke gifte seg på nytt med hverandre uten at kvinnen først har vært gift med en annen mann, fullbyrdet ekteskapet og skilt seg fra ham.

8.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

Iransk familierett reguleres av sivilloven (Civil Code) fra 1983, med flere tillegg vedtatt av parlamentet. Dommere kan i utstrakt grad utøve skjønn ved fortolkning av iransk lov og islamsk lov, *sharia*, i familiesaker (McGlinn 2002, s. 6).

8.1.1 Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse

I henhold til sivilloven kan en skilsmisse gjennomføres på flere måter, og den vil være enten gjenkallelig eller ugjenkallelig (Civil Code, art. 1143). Ved en gjenkallelig skilsmisse har mannen rett til å ta tilbake sin fraskilte ektefelle innen en venteperiode (*iddah*) definert i de fleste tilfeller som tre menstruasjonssykluser eller tre måneder. I så tilfelle gjenopptas ekteskapet uten at ny ekteskapskontrakt skrives og uten noen form for seremoni. Dersom ekteskapet ikke gjenopptas under venteperioden, er paret endelig skilt. Etter første og andre skilsmisse kan paret gifte seg på nytt ved å inngå en ny ekteskapskontrakt. Etter tredje skilsmisse blir imidlertid kvinnen "ulovlig" for mannen. Hun kan da ikke gifte seg igjen med ham uten først å gifte seg med en annen mann som hun så skiller seg fra (Civil Code, art. 1057).⁷ Det finnes ulike prosedyrer for skilsmisse avhengig av bakgrunnen for skilsmissen og hvem som tar initiativet til ekteskapsbruddet.

Enhver skilsmisse må registreres ved notarius publicus, som utsteder en skilsmisseattest. En skilsmisse skal også føres inn i mannens og kvinnens nasjonale identitetsbok, *shenasnameh* (Iransk juridisk kilde A, intervju 2011).

8.1.2 *Talaq*

Mannen har en ubetinget rett til skilsmisse, noe han kan gjennomføre ved *talaq*. *Talaq* innebærer at han, foran to mannlige vitner, uttaler at han skiller seg fra sin kone. Det er like fullt påkrevet at en domstol godkjenner skilsmissen ved et dekret. Paret vil også bli henvist til obligatorisk mekling i et forsøk på forsoning (Iransk juridisk kilde A, intervju 2011). Selv om dommeren ikke har anledning til å nekte mannen skilsmisse, kan han forsinke prosessen vesentlig ved å holde tilbake utstedelsen av dekretet som godkjenner skilsmissen (Cherry 2001, s. 3).

⁷ Artikkel 1057 i Civil Code lyder: "A woman who has been the wife of a man for three consecutive times and has been divorced each time will become unlawful as wife to that man unless she is married by permanent marriage to another man and, after matrimonial relations with that man, separation occurs between them by divorce or cancellation of the marriage or death."

8.1.3 *Khul og mubarat*

Dersom kvinnen krever skilsmisse, kan hun tilby betaling eller gi avkall på økonomiske rettigheter som en motytelse for skilsmisse. Dette kalles *khul* og er blitt den vanligste formen for skilsmisse i Teheran. Hvis partene er gjensidig enige om skilsmisse, kan de få domstolens godkjenning for dette, noe som betegnes som *mubarat*. Dette er mindre vanlig, fordi mannen vil tilkjennes mindre erstatning fra kvinnen dersom han er enig i skilsmisse (McGlinn 2002, s. 65).

8.1.4 *Tatliq*

Dersom mannen nekter kvinnen skilsmisse, kan hun gå rettens vei for å kreve *tatliq*. *Tatliq* innebærer at ekteskapet oppløses ved dom. I motsetning til mannen, må kvinnen ha gode grunner til å få innvilget skilsmisse uten ektemannens samtykke. Sivilloven angir tolv spesifikke vilkår for innvilgelse av skilsmisse til en kvinne. Disse er: manglende økonomisk underhold, manglende sexliv, ufruktbarhet, inngåelse av ekteskap med en annen kvinne uten å underrette første kone eller forskjellsbehandling av flere koner, sinnssykdom, uhelbredelig sykdom, ervervelse av et yrke som er under kvinnens verdighet, fengselsstraff på fem år eller mer, domfellelse for frastøtende lovbrudd, narkotikamisbruk eller grusom oppførsel (Cherry 2001, s. 3).

8.1.5 *Faskh*

Et ekteskap kan også annulleres dersom det viser seg å være etablert på et ugyldig grunnlag eller dersom det er vesentlige feil i ekteskapskontrakten. Annullering av ekteskapet kalles *faskh* (McGlinn 2002, s. 67).

8.1.6 Obligatorisk mekling

Prosessen knyttet til å skille seg og deretter gifte seg igjen kan være både tidkrevende og byråkratisk. For det første må kvinnen vente i tre måneder før skilsmissen er endelig. Videre kan den obligatoriske meklingsprosessen ofte trekke ut (Mir-Hosseini 2010, s. 355). Selv om meklingen ved enighet mellom partene ofte fremstår som et formalitet, vil vektleggingen av dette punktet i stor grad være opp til den enkelte dommer (Iransk juridisk kilde A, intervju 2011). Vanligvis vil dommeren først prøve å løse problemet selv og ikke utnevne en mekler med mindre han mislykkes. Hvis meklingen ikke fører frem, vil paret sendes tilbake til domstolen som kan vurdere ytterligere mekling (Cherry 2001).

8.2 INNGÅELSE AV EKTESKAP FOR UTLENDINGER I IRAN

Et utenlandsk par kan ikke gifte seg i henhold til iransk lov og få en iransk ekteskapsattest. Dersom to utenlandske borgere ønsker å gifte seg i Iran, er de henvist til å oppsøke sitt eget lands ambassade. Utenlandske ambassader i Iran har anledning til å vie egne lands borgere i henhold til artikkel 970 i sivilloven (RDC 2011). Dette har konsekvenser for eksempel afghanske flyktninger som har levd i årtier i Iran. Afghanske flyktninger, uansett om de er lovlig registrert eller oppholder seg illegalt i Iran, får ikke iransk dokumentasjon når de inngår ekteskap med hverandre (Landinfo 2011, s. 11).

Hvis én av partene er iransk kan ekteskapet inngås i henhold til iransk lov. Sivillovens artikkel 976 (6) foreskriver at en utenlandsk kvinne kan gifte seg med en iransk mann, og hun vil da automatisk få iransk statsborgerskap og bli ansett som iransk borger. En utenlandsk mann som gifter seg med en iransk kvinne, vil derimot ikke få statsborgerskap, men vil kunne få oppholdstillatelse (Landinfo 2011, s. 11).

8.3 INNGÅELSE AV EKTESKAP FOR IRANERE I UTLANDET

Et iransk, muslimsk ektepar som har giftet seg i utlandet, kan få ekteskapet godkjent og registrert av iranske myndigheter såfremt det er gjennomført i henhold muslimsk tradisjon. Det er også mulig å gifte seg ved iranske ambassader (Irans ambassade i Oslo, telefonintervju februar 2012). Sivilrettslig ekteskapsinngåelse i utlandet vil ikke bli godkjent i Iran. Et iransk par som har inngått sivilt ekteskap i utlandet må derfor foreta en ny ekteskapsinngåelse og undertegne ny ekteskapskontrakt i Iran. Ettersom Iran ikke anerkjenner det opprinnelige ekteskapet, vil ikke det bli ansett som en hindring for paret for å gifte seg på nytt og registrere det sist inngåtte ekteskapet som gyldig.

Skilsmisse som er tatt ut i utlandet anerkjennes imidlertid ikke nødvendigvis av iranske myndigheter. En skilsmisse som er initiert av en kvinne i utlandet vil normalt ikke anerkjennes, og det er også tilfeller der iranske myndigheter nekter å anerkjenne skilsmisser initiert av menn (Cherry 2001).

Ekteskap og skilsmisse kan gjennomføres med stedfortreder (Paidar 1997, s. 110). Dette praktiseres hvis for eksempel den ene parten befinner seg i utlandet.

8.4 EKTESKAPSINNGÅELSE I IRAN FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Landinfo har ikke kjennskap til hvordan iranske myndigheter vil håndtere en situasjon hvor det blir kjent at et par som gifter seg i Iran allerede var gift i et annet land. Men hvis paret har gjennomført en ekteskapsinngåelse som ikke anerkjennes av Iran, for eksempel i form av en sivil vielse, vil ekteskapet anses som ugyldig og dermed ikke være til hinder for at paret kan gifte seg i Iran. I så tilfelle vil de få en iransk ekteskapsattest (Iransk juridisk kilde B, intervju 2012).

8.5 KRAV OM UGIFTEATTEST

Utenlandske borgere som gifter seg i Iran må innhente en attest fra sitt lands ambassade som stadfester at de er ugift (UK Embassy Tehran 2011).

8.6 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Dersom et ektepar ønsker å gjennomføre en skilsmisse, skal ikke en dommer kunne hindre det; han kan kun forsinke prosessen dersom han mener skilsmisse kan unngås (Iransk juridisk kilde, intervju 2012). Det er verdt å merke seg at det er forbudt ved lov å tvinge noen til skilsmisse. Artikkel 1136 i sivilloven fastslår at "The divorcer must be of legal, must be in possession of his faculties, must intend the act and must be free in his action." Gitt dommerens vide mandat til å utøve skjønn, er det vanskelig å forutsi hvordan domstolen vil håndtere en skilsmisse dersom det er kjent at bakgrunnen er byråkratiske forordninger fra et annet lands myndigheter. Landinfo har ikke erfaringsmateriale som kan belyse praksis i slike saker.

Det er vanskelig å si noe generelt om hvordan iranere flest vil oppleve et krav om å måtte skille seg og deretter gifte seg på nytt. Skilsmisse er tradisjonelt ansett som uønsket både i en religiøs islamsk og i en kulturell iransk kontekst. På den annen side har skilsmisse blitt et stadig mer utbredt fenomen i Iran de senere årene. Skilsmisseprosenten er tredoblet i løpet av forrige tiår og lå i 2010 på 14 prosent i landet som helhet og 27 prosent i Teheran (Yong 2010). Det er trolig store sosiokulturelle variasjoner i synet på skilsmisse.

Det er verdt å understreke at selv om en skilsmisse kan gjennomføres i det stille, vil den bli registrert ved domstolen og dessuten også fremkomme av identitetsboken, *shenasnameh*. Videre har en "proforma" skilsmisse følger for et ektepars muligheter til å skille seg og gifte seg igjen på et senere tidspunkt. Det må også påpekes at skilsmisse er en tidkrevende prosess.

8.7 REFERANSER

Skriftlige kilder

- Cherry, K. (2001). Marriage and Divorce Law in Pakistan and Iran: the Problem of Recognition. *9 Tulsa Journal of Comparative & International Law*, 319.
- [Civil Code] (1983). *Civil Code of the Islamic Republic of Iran*. Tilgjengelig fra <http://www.alaviandassociates.com/documents/civilcode.pdf>.
- Landinfo (2011, 14. mars). *Temanotat Afghanistan: Afghanske borgere i Iran*. Oslo: Landinfo
- McGlinn, S. (2002). *Family Law in Iran*. Leiden: University of Leiden. Tilgjengelig fra <http://www.scribd.com/doc/33442366/Family-Law-in-Iran-S-McGlinn> [lastet ned 5. desember 2011].
- Mir-Hosseini, Z. (2010). Sharia and national law in Iran. I: Otto, J. M (Red), *Sharia and National Law. Comparing the Legal Systems of Twelve Islamic Countries*. Kairo: Leiden University Press.
- Paidar, P. (1997). *Women and the Political Process in Twentieth-Century Iran*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- RDC, dvs. Refugee Documentation Centre (2011, 9. september). *What are the marriage formalities for non nationals who wish to get married in Iran? The couple in question are from Afghanistan. Specifically what documents are they required to submit prior to marriage, and what are the procedures that are required to have taken place prior to the marriage being registered by the authorities in Iran. Confirmation that a marriage is valid in Iran because the State follows Islamic customs and law*. Dublin: Legal Aid Board – The Refugee Documentation Centre. Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4e7b2b722.pdf> [lastet ned 6. februar 2012]
- UK Embassy (2011, 13. januar). *How to Get Married in Iran And Registering a Birth*. Tehran: UK Embassy. Tilgjengelig fra <http://ukiniran.fco.gov.uk/en/help-for-british-nationals/living-in-iran/how-to->

[get-married-or-registeringbirth](#) [lastet ned 20. februar 2012, ikke lenger åpent tilgjengelig på Internett].

- Yong, W. (2010, 6. desember). Iran's Divorce Rate Stirs Fears of Society in Crisis. *New York Times*. Tilgjengelig fra <http://www.nytimes.com/2010/12/07/world/middleeast/07divorce.html> [lastet ned 20. februar 2012].

Muntlige kilder

- Irans ambassade i Oslo. Telefonintervju 3. februar 2012.
- Iransk juridisk kilde A (anonym). Intervju november 2011.
- Iransk juridisk kilde B (anonym). Intervju januar 2012.

9. AFGHANISTAN

9.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

I henhold til den afghanske sivilloven (art. 135 (2)) har mannen en uinnskrenket rett til å oppløse et ekteskap uten begrunnelse. Et ektepar kan anses som skilt hvis mannen uttaler at han vil skilles (*talaq*).

En skilsmisse er først gyldig etter en venteperiode (*heddat*). Denne venteperioden representerer også en ekteskapshindring da det er ikke mulig å inngå et nytt ekteskap før perioden har utløpt. Sivillovens artikkel 211 slår fast at en slik venteperiode også inntreffer ved andre typer samlivsbrudd.⁸ I henhold til sivillovens artikkel 198 opphører alle ekteskaplige forpliktelser ved *heddat*-periodens utløp, og ifølge lovens artikkel 199 (1), kan ikke en kvinne gifte seg på nytt før etter utløpet av *heddat*-perioden.

Om partene gjenopptar samlivet innenfor *heddat*-perioden foreligger ikke skilsmisse, og det er således - etter afghansk lov - ikke mulig å oppnå skilsmisse på under 90 dager. I tilfelle ekteskapelig samliv *ikke* gjenopptas innen *heddat*-perioden har utløpt, er paret skilt. Hva gjelder spørsmålet om å gifte seg på nytt med samme ektefelle, slår sivillovens artikler 85 og 147 fast at et par i realiteten kan gifte seg med hverandre tre ganger uten at det kreves at kvinnen gifter seg med en annen mann mellom ekteskapene. Slik Landinfo forstår den afghanske sivilloven, må et par som ønsker å gjenoppta samlivet etter utløpet av *heddat*-perioden inngå en ny ekteskapskontrakt. Om mannen ytrer ønske om skilsmisse for tredje gang, er skilsmissen ugjenkallelig. Kvinnen må i så tilfelle gifte seg med en annen mann, fullbyrde ekteskapet og skilles fra denne mannen, om hun igjen skal kunne gifte seg med sin opprinnelige ektefelle.

Ifølge afghansk sivillovgivning skal alle ekteskapsinngåelser og skilsmisser registreres. Kravet til registrering etterleves i svært liten grad, hovedsakelig fordi det i store områder av landet ikke eksisterer ordninger for registrering av ekteskap og skilsmisser. At et ekteskap ikke er registrert, betyr imidlertid ikke at afghanske myndigheter vil anse ekteskapet som ugyldig. Om et ekteskap kan bevitnes, vil ikke afghanske myndigheter stille spørsmål ved gyldigheten på grunn av fravær av eller mangelfull registrering.

Det finnes således ikke etterrettelige offentlige registre med opplysninger om ekteskapsinngåelser og skilsmisser i Afghanistan. Et ekteskaps gyldighet er knyttet til kontekst; det vesentlige er om et par oppfattes som gift i sine sosiale omgivelser.

9.2 EKTESKAPSINNGÅELSE I AFGHANISTAN FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Det er en grunnleggende forutsetning at kvinnen ikke er gift ved inngåelse av ekteskap i Afghanistan. Likeledes er det en grunnleggende forutsetning at det foreligger opplysninger om mannens eventuelle ekteskap med andre kvinner forut for

⁸ "Heddat shall start after divorce, death of the husband, annulment, separation or abandonment."

ekteskapsinngåelsen. Videre må eventuelle andre ektefeller av mannen samtykke til ekteskapet. Utover disse forutsetningene, regulerer ikke afghansk lov tilfeller hvor partene allerede er gift i utlandet.

Ekteskap mellom afghanske borgere inngått og registrert i utlandet, både religiøse og sivile, kan anses som gyldige etter afghansk lov. I ekteskapslovens artikkel 23 heter det blant annet:

[...] In a foreign country, if one of the contractors (of the marriage) or both of them are citizens of Afghanistan, by going to an Embassy or other Afghan agency, provided that there is no Sharia prohibitions to the marriage, the marriage certificate may be given in accordance with the provisions of this law by the Afghan agency.

Ekteskap hvor én eller begge parter er utlendinger, er, så langt Landinfo kjenner til, i liten grad lovregulert. Det grunnleggende krav om frivillighet og gyldighet i henhold til Sharia gjelder også for denne kategorien ekteskap.⁹ Om en eller begge ektefellene er utlendinger kan ekteskapet under gitte forutsetninger, bli registrert ved en domstol.¹⁰

9.3 KRAV OM UGIFTEATTEST VED INNGÅELSE AV EKTESKAP

Dokumentasjon på sivilstatus kreves og må bevitnes både i tilknytning til religiøse og tradisjonelle ekteskapsseremonier, og i forbindelse med myndighetens eventuelle registrering av et ekteskap.

Så vidt Landinfo kjenner til, foreligger det ikke rettsregler som spesifiserer dokumentasjonskrav for at parter kan inngå et gyldig ekteskap. Kravet til vitner representerer imidlertid i realiteten et dokumentasjonskrav, slik det er definert i ekteskapslovens artikkel 1: “A marriage proposed and accepted by willing parties should be made in the presence of witnesses in accordance with the provisions of the honorable Sharia (Islamic law).”

⁹ Dette er regulert av ekteskapslovens § 1, artikkel 1:

A marriage proposed and accepted by willing parties should be made in the presence of witnesses in accordance with the provisions of the honorable Sharia (Islamic law). The wedding ceremony is invalid if it is done according to custom and tradition prior in the marriage contract.

¹⁰ Dette er regulert av ekteskapslovens artikkel 18:

If a judge was present at the marriage meeting and he signed or sealed the marriage certificate after the marriage contract, the marriage certificate need only be carried to the court and presented for registration.

Videre heter det i ekteskapslovens artikkel 23:

In case [one] of the contractors (of the marriage) or both are citizens of any foreign state, if they have residence in Afghanistan, the provisions of Article 18 will be applied in the absence of objections based on the Sharia. ..., the marriage certificate may be given in accordance with the provisions of this law by the Afghan agency.

I henhold til sharia kan ikke en kvinne gifte seg på nytt om hun er gift. I ekteskapslovens artikkel 24 heter det:

If the bride is divorced or widowed at the time of the new marriage, notice of the Sharia divorce certificate or proof of the death of the former husband by two citizens is required, and must be registered in the marriage certificate.

Det foreligger ikke erfaringsmateriale som kan si noe om hvilke krav til dokumentasjon som faktisk blir stilt om utlendinger ønsker å inngå og registrere et ekteskap Afghanistan. Det er imidlertid lite som taler for at par som ønsker å gifte seg i landet må dokumentere at de er ugift før de kan få utstedt ekteskapsattest fra afghanske myndigheter.

9.4 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Skilsmisse og gjengifte representerer en lovlig tilpasning i Afghanistan. Så langt Landinfo kan se, spesifiserer ikke lovverket hva som er legitime årsaker for en slik prosess.

Det foreligger imidlertid ikke informasjon som kan si om det å skille seg på grunnlag av et krav fra andre lands myndigheter vil ha juridiske eller praktiske konsekvenser, men Landinfo ser det som lite sannsynlig at dette, isolert sett, skulle medføre problemer av betydning.

Lovverk, implementering av lovverk, myndigheter, forvaltning, registreringsordninger og annet som representerer sentrale afghanske myndigheter, har liten eller marginal betydning for de aller fleste afghanere. Derimot vil konform opptreden og stadfestelse med referansegruppens normer, krav og fordringer være av fundamental betydning. I denne sammenheng vil det antagelig være vesentlig at partene ikke trer ut av ekteskapet, og således verken bryter det religiøse bånd eller den kulturelle kontrakten som er inngått mellom deres respektive familier. Endringene i sivilstatus innebærer i realiteten kun legale teknikaliteter og ikke at parets grunnleggende status og posisjon i deres nærmeste omgivelser endres. Landinfos erfaringer tilsier også at det innenfor en afghansk kontekst er et visst rom for fleksibilitet knyttet til vurderingen av tilpasninger som er en konsekvens av utenlandske myndigheters forvaltning av immigrasjonslovgivningen.

Status som skilt kvinne innebærer stor risiko for å bli eksponert for både praktiske, sosiale og overgrepsrelaterte problemer i Afghanistan. Samtidig kan ikke Landinfo se at det å måtte gå gjennom en prosess med skilsmisse og gjengifte, isolert sett, skulle medføre risiko for slike konsekvenser. I en slik prosess vil kvinnen formodentlig ikke bli eksponert som skilt fra sin mann på tilsvarende måte som ved en reell skilsmisse. Hun vil ikke på noe tidspunkt separeres fra sin manns hushold, men hele tiden ha dette husholdets beskyttelse. Hun vil derfor ikke måtte returnere til sin egen families hushold eller på annen måte representere en byrde for dette.

9.5 REFERANSER

Skriftlige kilder

- [Sivilloven] (1977, 1. mai). *Civil Law of the Republic of Afghanistan (Civil Code)*. Kabul: Government of Afghanistan. Tilgjengelig fra <http://udilanddb/file/Download.asp?MetaID={53174E66-58A0-4FB9-B2AF-DF0777D7456F}&CheckOut=0&FileName=Civil%20Law%20of%20the%20Republic%20of%20Afghanistan%20%28Civil%20Code%29%201977.mht> [lastet ned 20. februar 2011]
- [Ekteskapsloven] (1971). *Law of Marriage*. [s.l.]: [s.n.]. Tilgjengelig fra http://www.mpipriv.de/shared/data/pdf/marriage_law_1971_english.pdf [lastet ned 20. februar 2011]

10. PAKISTAN

10.1 RETTSREGLER FOR SKILSMISSE OG GJENGIFTE MED SAMME PERSON

I henhold til den pakistanske familieloven (art. 7 (1)) har menn en uinnskrenket rett til skilsmisse:

Any man who wishes to divorce his wife shall, as soon as may be after the pronouncement of talaq in any form whatsoever, give the chairman a notice in writing of his having done so, and shall supply a copy thereof to the wife.

Hva gjelder spørsmålet om å gifte seg på nytt med samme ektefelle etter skilsmisse uten at kvinnen må gifte seg med en annen mann, tilsvare det pakistanske regelverket det afghanske. Heller ikke etter pakistansk familielovgivning må en kvinne gifte seg på nytt med en annen mann selv om *iddat*-perioden¹¹ er overskredet, og skilsmissen er registrert ved det lokale landsbyrådet (Union Council).¹² Av familielovens artikkel 7 (6) fremgår det at:

Nothing shall debar a wife whose marriage has been terminated by talaq effective under this section from remarrying the same husband, without an intervening marriage with a third person, unless such termination is for the third time so effective.

En kvinne kan således gifte seg med samme mann tre ganger, det vil si to ganger etter registrerte skilsmisser. Etter tredje gangs skilsmisse, kan imidlertid ikke kvinnen gifte seg med sin tidligere ektemann uten at hun først gifter seg med og fullbyrder ekteskapet med en annen mann, og så skiller seg fra sistnevnte.

Om skilsmissen skal bli registrert, må *iddat*-perioden på 90 dager løpe ut, og om skilsmissen skal være gyldig i juridisk forstand, må den registreres ved det lokale landsbyrådet, med kopi til ektefellen. Skilsmissen skal i utgangspunktet registreres ved det landsbyrådet der ekteskapet opprinnelig ble registrert, men dette er ikke et vilkår, og skilsmissen kan registreres ved andre landsbyråd. Landsbyrådet skal innen 30 dager sørge for meglings gjennom et meglingsråd (Arbitration Council). Uavhengig av om ektefellene har møtt til meglings, vil skilsmisседokumentet bli utstedt og skilsmissen være gyldig 90 dager etter registreringen hos landsbyrådet. Om partene gjenopptar samlivet innenfor *iddat*-perioden foreligger ikke skilsmisse. Det er således etter pakistansk lov ikke mulig å oppnå skilsmisse etter loven på under 90 dager.

¹¹ *Iddat*-perioden tilsvare den afghanske *heddat*-perioden: tre menstruasjonsykluser (90 dager).

¹² Union Council (UC) er det laveste forvaltningsnivået i Pakistan. Rådet består normalt av 21 valgte rådsmedlemmer under en ordfører (nazim). UC består både av byråkrater og valgte medlemmer (normalt 13 av sistnevnte).

10.2 EKTESKAPSINNGÅELSE I PAKISTAN FOR PAR SOM ALLEREDE ER GIFT I UTLANDET

Det er en grunnleggende forutsetning at kvinnen ikke er gift ved inngåelse av ekteskap i Pakistan. Likeledes er det en grunnleggende forutsetning at det foreligger opplysninger om mannens eventuelle ekteskap med andre kvinner ved inngåelse av ekteskap i Pakistan. Videre må eventuelle andre ektefeller av mannen samtykke til ekteskapet. Utover disse forutsetningene, regulerer ikke pakistansk familielov tilfeller hvor parter allerede er gift i utlandet.

Landinfo har ikke informasjon om hvorledes pakistanske myndigheter faktisk forholder seg til ekteskap mellom pakistanske borgere inngått i medhold av andre lands lovverk (ikke shariabaserte). Familieloven av 1961, som altså regulerer ekteskap og skilsmisse, gjelder for alle pakistanske borgere, uansett bosted. Loven er således ekstraterritorial. Slik Landinfo forstår familieloven er pakistanske muslimer, uavhengig av bosted, pålagt å registrere sine ekteskap og skilsmisser i Pakistan, selv om de er inngått i et annet land. Familieloven innskrenker hvilke ekteskap som kan registreres i lovens artikkel 5 (1): "Every marriage solemnized under Muslim Law shall be registered in accordance with the provisions of this Ordinance."

I 2003 uttalte en pakistansk juridisk ekspert ved navn Mohammed Ali Saif (e-post oktober 2003) at pakistanske myndigheters anerkjennelse av skilsmisser registrert i henhold til et annet lands lovverk, ville være betinget av at mannen var bosatt i landet der skilsmissen ble innvilget.¹³ For å få godkjent et *ekteskap* inngått i utlandet, kan et tilsvarende krav til mannens bosted gjøre seg gjeldende. Saif påpekte samtidig at rettstilstanden i Pakistan ikke var avklart, og at det ikke var sikkert at skilsmisser som var gjennomført i henhold til norsk lov ville bli godtatt.

Den pakistanske familieloven sier ikke noe om utenlandske borgeres anledning til å gifte seg i medhold av denne loven i Pakistan. Erfaringer fra afghanske borgere i Pakistan tilsier at pakistanske myndigheter i utgangspunktet kun vil registrere ekteskap mellom pakistanske menn og kvinner av utenlandsk opprinnelse.

10.3 KRAV OM UGIFTEATTEST VED INNGÅELSE AV EKTESKAP

Dokumentasjon på sivilstatus kreves og må bevitnes både i tilknytning til religiøs/tradisjonell ekteskapsseremoni, og i forbindelse med myndighetens eventuelle registrering av et ekteskap.

¹³ Advokat Muhammad Ali Saif uttaler at:

[...] it appears that the validity of divorces effected in foreign jurisdictions/countries under foreign laws could be upheld by Pakistani courts in cases where at least the husband is "domiciled" in the said foreign jurisdiction/country and the divorce is effected in accordance with applicable foreign law. Hence, it is the "domicile" of the husband which would determine the law under which Pakistani courts would examine the validity or otherwise of a divorce purportedly effected under the said foreign law i.e. law of the domicile or lex domicili (as known in private international law parlance).

[...] it may be noted that as per the rules of private international law practiced in Pakistan, a wife follows her husband's domicile on marriage as her domicile of choice/dependency. Hence, the husband's domicile remains the determining factor.

10.4 RETTSLIG OG PRAKTISK BETYDNING AV PÅLEGG OM SKILSMISSE

Skilsmisse og gjengifte med samme person vil representere en lovlig tilpasning i Pakistan. Så langt Landinfo kan se, spesifiserer ikke lovverket hva som er legitime årsaker for en slik prosess.

Det er imidlertid vanskelig å si hvordan et ønske om skilsmisse vil bli håndtert dersom det er kjent at bakgrunnen er et byråkratisk pålegg fra et annet lands myndigheter. Samtidig kan ikke Landinfo se at en slik fordring, isolert sett, skulle medføre juridiske eller praktiske konsekvenser for de involverte. Det essensielle er at de temporære endringene i sivilstatus i realiteten er legale teknikaliteter og ikke at parets grunnleggende status og posisjon i deres nærmeste omgivelser endres.

Ettersom det foreligger krav om mekling i meglingsrådet, vil det være et spørsmål om hvordan (hvis paret opplyser om bakgrunnen) dette rådet vil forholde seg til informasjon om at paret skiller seg for å oppnå en rettighet i et annet land. Landinfos erfaringer tilsier imidlertid at det i Pakistan er en viss fleksibilitet knyttet til vurderingen av tilpasninger som er en konsekvens av utenlandske myndigheters forvaltning av immigrasjonslovgivningen.

Det foreligger ikke erfaringsmateriale som belyser hvordan kravet om å gjennomgå skilsmisse og gjengifte med samme person kan oppleves i en kulturell og religiøs kontekst. Et meget bredt erfaringsmateriale tilsier imidlertid at status som skilt kvinne innebærer stor risiko for å bli eksponert for både praktiske, sosiale og overgrepsrelaterte problemer i Pakistan. Samtidig kan ikke Landinfo se at det å måtte gå gjennom en prosess med skilsmisse og gjengifte, isolert sett, skulle medføre risiko for slike konsekvenser. I en slik prosess vil kvinnen formodentlig ikke bli eksponert som skilt på tilsvarende måte som ved en reell skilsmisse. Hun vil ikke måtte forlate sin mann, og hun vil hele tiden ha hans husholds beskyttelse. Hun vil således ikke måtte returnere til sin egen families hushold eller på annen måte representere en byrde for dette.

10.5 REFERANSER

Skriftlige kilder

- [Familieloven] (1961, 15. juli). *The Muslim Family Law Ordinance (MFLO) 1961 [Ordinance No. VIII of 1961]*. Tiggjengelig fra <http://civillawclinic.com/Web%20MFLO%201961.pdf> [lastet ned 20. februar 2012]

Muntlig kilde

- Mohammed Ali Saif, advokat. E-post oktober 2003.